

İdari Yargıda Temyiz Kanun Yoluna İlişkin Parasal Sınır Şartı ve Anayasa Mahkemesinin İptal Kararının Değerlendirilmesi^(*)

Monetary Limit Condition for Appeal in Administrative Jurisdiction and Evaluation of the Cancellation Decision of the Constitutional Court

Arş. Gör. Özlem USTA^(**)

Öz:

İdari yargıda kanun yollarına başvurularda başvuru şartı olarak uygulanan parasal sınırın her yıl yeniden değerlendirilme oranına göre artırılarak güncelleneceği düzenlenmiş; bu sınırın, daha önce açılmış ve halen görülmekte olan davalara uygulanıp uygulanmayacağı hususu ise belirsiz bırakılmıştır. Dolayısıyla başvuru şartı olarak hangi tarihteki parasal sınırın dikkate alınacağı noktasında bilinmezlik söz konusudur. Ayrıca, uyumsuzluk konusu bakımından hangi tarihteki sınırın hangi miktar paraya uygulanacağına ilişkin de açıklık yoktur zira dava açılırken talep edilen miktar, hükmedilen miktar ile eş olmayabilir veya başlangıçta talep edilen miktar davanın görülmesi esnasında ıslah edilerek artırılmış olabilir.

Sayılan durumlar nedeniyle, hem miktar hem uygulama anı bakımından söz konusu olan değişkenlik ve belirsizlik konunun mahkemeye erişim hakkı çerçevesinde incelenmesini gerektirmiştir. Bu kapsamda mahkemeye erişim hakkına ilişkin genel çerçeveden sonra mahkemeye erişim hakkının bir sınırının olup olmadığı, varsa da sınırlamanın sınırının ne olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Mahkemeye erişim hakkına ilişkin genel çerçeve ortaya konulduktan sonra idari yargılamaya sistemimiz içinde kanun yollarında uygulanan parasal sınır koşuluna ilişkin düzenlemeler incelenmiştir. Daha sonra, temyiz yoluna başvuru şartı olarak parasal sınıra ilişkin belirsiz hükümlerin yorumunun erişim hakkına bir engel teşkil edip etmediği, bu doğrultudaki eleştiriler ve öneriler açıklanmaya çalışılmıştır. Öte yandan parasal sınırın hangi tarihteki değerinin dikkate alınacağı meselesinin yargılama usulüne ilişkin boyutu da göz önünde bulundurulduğunda yargılamanın temel ilkesi olarak derhal uygulanma ilkesinin de incelenmesine ihtiyaç duyulmuştur.

Çalışmamızın hareket noktasını temyiz yoluna başvuruda parasal sınır şartını içeren kuralın, yakın zamanda Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilirken ortaya koyduğu gerekçeler oluşturmaktadır. Anayasa Mahkemesi kararında belli bir miktarı aşmayan davalara karşı temyiz yolunun kapatılmasının amacının Danıştay'ın iş yükü olduğu belirtildikten sonra söz konusu amaç ile bu amacı gerçekleştirmek için kullanılan aracın ölçülü olup olmadığı değerlendirilmiş, bu anlamda sınırlamanın elverişliliği, gerekliliği ve orantılılığı incelenmiştir. İnceleme sonucunda, hükmün denetlenmesini talep hakkına Danıştay'ın iş yükünü azaltmak amacı ile getirilen sınırın orantılı olmadığına karar

^(*) Makale hakem denetiminden geçmiştir.

Makale Geliş Tarihi: 15.03.2024 - Makale Kabul Tarihi: 14.06.2024.

^(**) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İdare Hukuku Anabilim Dalı, Araştırma Görevlisi, Ankara - Türkiye,

E-posta: ustao@ankara.edu.tr,

Orcid No: <https://orcid.org/0000-0002-6035-8456>.

verilmiştir. Çalışmamızda kararı bu yönüyle de mercek altına almış olmaktadır. Bu maksatla, bir yargı merciin görev ve iş yükünü azaltma amacının temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında nasıl dayanak olarak ortaya çıktığını ve bunun Anayasa Mahkemesince sorgulanmaksızın kabulünün meşruluğu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Parasal Sınır Şartı, Mahkemeye Erişim Hakkı, Hükmün Denetlenmesini Talep Hakkı, Yargılama Hukukunda Derhal Uygulanma İlkesi, Anayasa Mahkemesi.

Abstract:

It has been regulated that the monetary limit applied as a condition of application for legal remedies in the administrative judiciary will be increased and updated every year according to the revaluation rate; it is left unclear whether this limit will be applied to cases that have been previously filed and are still pending. Therefore, there is uncertainty as to which monetary limit will be taken into account as a condition for application. In addition, it is not clear as to which amount of money the limit on which date will be applied in terms of the subject of the dispute, because the amount requested when filing a lawsuit may not be equal to the amount awarded, or the initially requested amount may be amended and increased during the hearing of the case.

Due to the above-mentioned circumstances, the variability and uncertainty in terms of both the amount and the moment of application necessitated the issue to be examined within the framework of the right of access to the court. In this context, after drawing the general framework for the right of access to the court, it is emphasized whether there is a limit to the right of access to the court and, if so, what the limit of the limitation should be. After presenting the general framework regarding the right of access to the court, the regulations regarding the monetary limit condition applied in legal remedies within our administrative justice system were examined. Then, it was tried to explain whether the interpretation of the vague provisions regarding the monetary limit as a condition for applying for appeal constitutes an obstacle to the right of access, and the criticisms and suggestions in this regard. On the other hand, considering the procedural aspect of the issue of the date on which the value of the monetary limit will be taken into account, there was a need to examine the principle of immediate implementation as the basic principle of the trial.

The starting point of our study is the reasons given by the Constitutional Court when the rule containing the monetary limit requirement in appeals was annulled. After stating that the purpose of closing the appeal against cases not exceeding a certain amount in the Constitutional Court decision is the workload of the Council of State, it was evaluated whether the purpose in question and the tool used to achieve this purpose were proportionate, and in this sense, the feasibility, necessity and proportionality of the limitation was examined. As a result of the review, it was decided that the limit imposed on the right to request review of the judgment in order to reduce the workload of the Council of State was not proportionate. In our study, we examine the decision from this aspect. For this purpose, how the aim of reducing the duty and workload of a judicial authority emerged as a basis for limiting fundamental rights and freedoms and the legitimacy of its acceptance by the Constitutional Court without questioning were evaluated.

Keywords:

Monetary Limits in Administrative Judiciary, Right of Access to Court, Right to Request a Review of the Verdict, Principle of Immediate Application on Jurisdiction Law, Constitutional Court.

GİRİŞ

Ülkemizde 2014 yılında 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda (İYUK) yapılan değişiklik ile yargılamada üç dereceli sistem benimsenmiştir. Bu sisteme yapılan en büyük eleştirilerden biri temyiz kanun yolunun *izin sistemi* esas alınarak oluşturulmasıdır. Bu sisteme göre istinaf aşamasında verilen kararlar ile Danıştay'ın ilk derece mahkemesi sıfatıyla dava dairelerinde görülen

uyuşmazlıklara ilişkin kararlardan İYUK m.46'da 14 bent halinde sayılanlar bakımından temyiz yolu açıkken, maddede sayılmayanlar yönünden temyiz yolu kapalıdır. Kısaca, yalnız Kanunda temyiz yoluna götürülebilmesine izin verilen uyuşmazlıklara karşı bu kanun yolu aşaması devreye girecektir. Temyiz yoluna götürülebilmesine izin verilen uyuşmazlıklardan biri de *"Konusu yüz bin Türk lirasını aşan vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkında açılan davalar"*dir. Buradaki 100.000 TL parasal sınır belirlemesi hükmün yürürlük tarihinde belirlenen ilk miktar olup aynı Kanunda öngörüldüğü üzere (Ek madde 1), her sene Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen yeniden değerlendirme oranı doğrultusunda artırılarak güncellenmektedir. Durum böyle olmakla birlikte, güncellenen sınırın, o sene itibarıyla derdest olan ancak önceki yıllarda açılmış davaları kapsayıp kapsamadığı meselesi söz konusu hükümlerden anlaşılammamaktadır.

Temyiz şartı olarak parasal sınırın her yıl yeniden değerlendirme oranında artması ile kesinlik sınırının hangi tarihteki miktarına göre tespit edileceğinin öngörülmemiş olmasının hukuki belirlilik ilkesine aykırılık teşkil ettiği ortadadır. Belirsiz bırakılan bu hususta uygulamanın bölge idare mahkemesinde hükmün verildiği anda geçerli parasal sınırın dikkate alınması bu noktada mahkemeye erişim hakkı kapsamında hükmün denetlenmesini talep hakkını zedelenmekte ve bireylerin hukuka güvenini yıkmaktadır. Zira bu uygulama, davanın açıldığı yıl sonuçlandırılmamış olması sebebiyle karar verildiği tarihte temyiz sınırının yükselmiş olmasından dolayı kararın temyiz edilememe külfetinin davacı tarafa yüklenmesi anlamına gelir, kaldı ki çoğu zaman da davalar açıldığı yıl sonuçlanmaz. Yaratılan hukuki belirsizlik ve uygulamadaki aleyhe kabul ile temyiz yoluna erişimin engellenmesi, adil yargılanma hakkına zarar vermekte; bu anlamda hukuk devleti ilkesini zedelemektedir.

Öte yandan bu şekildeki uygulamanın, usul kurallarının bireyler açısından kazanılmış hak yaratmayacağı gerekçesiyle yargılama hukuku prensiplerinden derhal uygulanma ilkesine uygun düştüğü söylenmelidir. Ancak yine de mahkemeye erişim hakkı ile korunmak istenen menfaatin yargılama usulünde derhal uygulanma ilkesi ile korunmak istenen menfaatin önüne geçmesi sebebi ile salt bu ilke gerekçesiyle belirsiz hükmün yorumunda hakkı sınırlayıcı biçimde dar yorum yapılamaz. Burada bir değerler önceliği yapılmak suretiyle bireyin hak arama özgürlüğü çerçevesinde mahkemeye erişim hakkına öncelik tanınması gerekir. Yani, yargılama düzeni ile bireyin hak arama özgürlüğü arasında hak arama özgürlüğü lehine hareket edilmelidir.

Bu bağlamda, çalışmamızın amacı Kanunun anılan hükümlerinin temyiz kanun yolunda uygulanmasına ilişkin temeller ile Danıştay uygulaması sonucu

yaratılan problemin ortaya konulmasıdır. Söz konusu çerçevede öncelikle idari yargıya ilişkin mevzuatta temyiz yoluna başvuruya getirilen sınırlamalar ve özellikle parasal sınır ele alınmış, temyiz şartı olarak getirilen parasal sınırın nasıl belirleneceği ve konuya dair Anayasa Mahkemesi tarafından ortaya konan önemlilik ölçütü irdelenmiştir. Daha sonra mahkemeye erişim hakkının önünde bir engel olması ve yargılama hukukundaki derhal uygulanma ilkesi bağlamında parasal sınırın iki boyutlu incelemesi yapılmış ve nihayetinde Anayasa Mahkemesinin yakın tarihli kararında temyiz yoluna ilişkin parasal sınır şartının yer aldığı İYUK m.46/1-b bendini iptal etmesindeki gerekçeler değerlendirilmiştir. Bu noktada en çok üzerinde durulan husus, hükmün denetlenmesini talep hakkının sınırlandırılmasında Danıştay'ın iş yükünün azaltılması amacının Anayasa Mahkemesi tarafından meşru görülmesidir. Anayasa mahkemesi, kararında, günümüz temyiz sınırının hükmün denetlenmesini talep hakkının sınırlandırılmasında Danıştay'ın iş yükünün azaltılması karşısında orantısız bir araç olduğu gerekçesini ortaya koyarken söz konusu amacın meşruluğunu hiç değerlendirmemiş, bu amacın meşruluğunu anayasal bir zemine oturtmamıştır. Dolayısıyla bu sınırlama amacının neye dayanarak ortaya konulduğunun ele alınması gerekir. Çalışmanın son bölümünde özellikle bu noktaya ilişkin detaylı açıklamalara yer verilerek değerlendirme yapılmıştır.

I. TEMYİZ KANUN YOLUNA BAŞVURU SINIRLAMALARI

A. Temyiz Kanun Yoluna Başvurulabilecek Uyuşmazlıkların Tahdidi Olarak Sayılması

İdari yargılama hukukunda temyiz, iki dereceli yargılama sistemi öngörülen davalarda ilk derece mahkemesi veya bu sıfatla verilen kararların; üç dereceli yargılama öngörülen davalarda bölge idare mahkemesi kararlarının Danıştay nezdinde incelenmesi ve hukuki denetimin yapılması kanun yoluna verilen isimdir. Bir mahkeme kararının birden fazla aşamada tekrar tekrar değerlendirilmesi her zaman adaleti sağlamış olmamakla birlikte kararın denetlenmesi ve gözden geçirilmesi büyük ölçüde davacı açısından iç ferahlatıcıdır.¹

Kanun yolu müessesesinin öngörülmesi, adil yargılanma hakkının tesisine ilişkin bir güvence sağlamaktadır. Zira kanun yolunun amacı, yargı yerleri tarafından verilen kararların kural olarak başka bir yargı yeri tarafından incelenmesini sağlayan, bu sayede daha adil ve güvenceli bir yargı hizmeti sunan ve

¹ Selman Sacit BOZ/Ahmet Talha TETİK/Mustafa Oğuzhan BÖLÜKBAŞI/Mehmet NACAĞ, Türk İdari Yargılama Hukukunda Temyiz, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s.15; Ramazan ÇAĞLAYAN, İdari Yargıda Kanun Yolları (Kararlara Karşı Başvuru Yolları), Ankara, 2008, s. 6-7; Oğuz SANCAKDAR, "İdari Yargıda İstinaf Sistemi Üzerine Düşünceler", Danıştay ve İdari Yargı Günü 144. Yıl Sempozyumu, Ankara, 2012, s. 2242.

adil yargılanma hakkı kapsamında öngörülen hukuki yoldur.² Ayrıca mahkeme, ilk derece mahkemesi hükmünün denetlenmesini talep etme hakkının Anayasa m.36 kapsamında hak arama özgürlüğü bağlamında da korunduğu tespitinde bulunmuştur.³

İdari yargılama usulünde 2014 yılından önce iki dereceli sistem varken 6545 s. Kanunla⁴ istinaf kanun yolunun hayata geçirilmesi ile Danıştay dava daireleri ile bölge idare mahkemelerinin nihai kararlarına karşı temyiz kanun yoluna gidilebileceği kabul edilmiş ve böylece üç dereceli bir sisteme geçilmiştir.⁵

Temyiz edilebilecek kararlara 2577 s.K. m.46 ile ciddi bir sınırlama getirilmiştir.⁶ Hangi uyuşmazlıkların temyiz yolu ile Danıştay'a gideceği belirlenerek bu maddede tahdidi olarak sayılan konular dışındaki uyuşmazlıkların temyiz edilmeden kesinleştiğinin öngörülmesinin sebebi Danıştayın temyizen karara bağladığı iş yükünün azaltılıp⁷ içtihat mahkemesi rolünün⁸ güçlendirilmek istenmesidir.⁹ Oysa, Danıştaya başvuru yolunun katı şekilde sınırlandırıldığı ve ulaşan

² Ali D. ULUSOY, Yeni Türk İdare Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2024, s. 815. Gürsel KAPLAN, İdari Yargılama Hukuku, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 492. AYM, 22/2/15, 2014/164 E. 2015/12 K; AYM, 4/12/14, 2014/142 E. 2014/182 K.

³ AYM, 27/12/18, 2018/71 E. 2018/118 K. RG, 15/12/2019, S. 30687.

⁴ 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, RG. 28/6/14, S. 29044.

⁵ Selami DEMİRKOL/Melih KOÇ, "İdari Yargılama Usulü Yenilenirken İstinaf Kanun Yolu Öngörüsü-Danıştayın İchtihat Mahkemesi Rolünün Güçlendirilmesi", Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu, Y. 148, s. 116.

⁶ Ramazan YILDIRIM, "Türkiye'de İstinaf Uygulamasının İdari Yargıya Etkileri", Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu, Y. 147, s. 34.

⁷ D.14D, 17/10/18, 2018/4601 E. 2018/6204 K; D.6D, 19/9/19, 2019/16208 E. 2019/7717 K; D.9D, 20/11/19, 2019/6812 E. 2019/6040 K; D.10D, 21/10/19, 2019/10499 E. 2019/6955 K; D.13D, 2/10/19, 2019/3365 E. 2019/2915 K; D.8D, 30/6/20, 2020/3346 E. 2020/2917 K; D.15D, 6/12/17, 2017/3440 E. 2017/7231 K; D.15D, 3/4/18, 2018/748 E. 2018/3303 K; D.10D, 28/5/20, 2020/1370 E. 2020/1413 K.

⁸ D.3D, 26/11/19, 2019/7006 E. 2019/6587 K; D.4D, 4/10/18, 2018/7388 E. 2018/8614 K; D.7D, 4/10/19, 2019/3475 E. 2019/5248 K.

⁹ Ali TELLİ, "İstinaf Yolunda Olası Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu, Danıştay Yayınları, Y.148, Ankara, 2016, s. 144; Zeynep Nihal AYDINOĞLU, "İstinaf Kanun Yolunun İdari Yargılama Usulüne Başlıca Etkileri", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y.2018 C.9, S.34, s. 408; Yasin SÖYLER/Muhammet YILMAZ, Temyiz Kanun Yolunda Uygulanan Parasal Sınırın Her Yıl Artırılmasının Görülmekte Olan İdari Davalara Etkisi, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2021, C. 29, S. 3, s. 2137; YILDIRIM, s. 49. 6545 sayılı Kanunun gerekçesinde de, "2577 sayılı Kanunun 46. maddesinde yapılan değişiklikte, istinaf mahkemelerince karara bağlanacak konulardan hangisinin temyiz yolu ile Danıştay'a gideceği belirlenmekte olup, bu maddede tahdidi olarak sayılan bu konular dışındaki davaların bölge idare mahkemelerinde istinaf incelemesi neticesinde kesinleşmesi öngörülmektedir. Böylece Danıştay'ın temyizen karara bağladığı iş yükünün yaklaşık yüzde seksen oranında azaltılarak Danıştay'ın içtihat mahkemesi rolünün güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanunun ilgili bazı hükümleri de değiştirilerek bölge idare mahkemelerinin teşkilat yapısı, istinaf kanun yolu incelemesine uygun hale getirilmektedir" ifadesi yer almaktadır. Bkz.: AYDINOĞLU, s. 396.

dosya sayısının büyük ölçüde azaldığı bir sistemde yeterince uyumsuzluk konusu incelemiden içtihat mahkemesine dönüşümün nasıl gerçekleşeceği soru işareti uyandırmaktadır.¹⁰ Zira temyiz yolunun çoğu dava bakımından kapatılması Danıştay'ın içtihat yaratma alanını daraltmaktadır çünkü bu sistemde, mevcut düzenlemelerin yorumlanması ve yeni düzenlemelerin de uygulanması bakımından istinaf mahkemeleri ön plana çıkmaktadır.¹¹

Anayasa Mahkemesi, kamu yararı gerektirdiğinde bazı hükümler için kanun yollarına başvurmanın önlenmesinin mümkün olduğuna, yargı denetiminin sonsuz olmadığına, Anayasa'da bütün kararların üst mahkemeden geçmesini zorunlu kılan bir hüküm olmadığına, Anayasa'daki temel ilke ve güvencelere aykırı olmamak üzere yasa koyucunun takdir yetkisi bulunduğuna hükmetmiştir.¹² Bu konuyla ilgili önüne gelen bir uyumsuzlukta yapı denetim kanunu kapsamında uygulanan idari para cezalarına karşı verilen kararların kesin olmasının hükmün denetlenmesini talep etme hakkının bir sınırlaması olarak görülüp görülemeyeceğini incelemiş; yapılan müdahalenin orantılı olduğuna karar vermiştir.¹³

Bu yönden değerlendirildiğinde mevzuatta temyiz kanun yolu öngörülmekle beraber temyiz yolu açık uyumsuzlukların ancak kanunla tahdidi olarak sayılan konular ile sınırlı kalması, Danıştay'a bu konuda hiçbir takdir imkânı sunulmaması eleştirilmekte, hak arama özgürlüğünün kısıtlandığı ileri sürülmektedir.¹⁴

¹⁰ Hilal YILDIZ, "Mahkemeye Erişim Hakkı Kapsamında İdari Yargıda Parasal Sınırların Değerlendirilmesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2023, S. 168, s. 220.

¹¹ AÇIMUZ, s. 91.

¹² "... Anayasa'nın Danıştay'ı idare mahkemelerince verilen kararların son inceleme mercii olarak tanımlayan 155. maddesinde, tüm kararların mutlak olarak Danıştay incelemesinden geçirileceği konusunda bir kural yer almamaktadır. Mahkemelerin kuruluş, görev, işleyiş ve yargılama usullerini Anayasa çerçevesinde düzenlemekle görevli olan yasa koyucunun basit gördüğü kimi davalarda üst yargı yolunu kapayabileceği açıktır". AYM, 23/5/2001, 2001/232 E. 2001/89 K. (kararlar bilgi bankası). Benzer yönde; AYM, 20/1/86, 1985/23 E. 1986/2 K. (kararlar bilgi bankası). Anılan kararların ortak noktası, yargı yerlerince yapılacak incelemeler sonunda verilecek kararlardan hangilerinin kesin olduğunun belirlenmesinin Anayasa'daki temel ilkelere ve güvence kurallarına uygun olarak yasa koyucunun takdirinde olduğunu vurgulamasıdır.

¹³ "Yaratacağı ekonomik etki itibarıyla nispeten düşük olarak değerlendirilebilecek miktarlardaki idari para cezalarına ilişkin hükümlerin kesin olması, hükmün denetlenmesini talep etme hakkına yönelik orantılı bir sınırlama olarak nitelendirilebilir." AYM, 1/10/20, 2020/21 E. 2020/53 K.

¹⁴ Cengiz DERDİMAN, İdari Yargının Genel Esasları, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa, 2014, s. 418. Öte yandan Anayasa Mahkemesi, hükmün denetlenmesini talep etme hakkının mutlak bir hak olmadığını, hukuk devleti ilkesine aykırı olmamak koşuluyla bazı kararlara karşı kanun yoluna başvurulması imkânının ortadan kaldırılabileceğine kanaat getirmiştir. Bkz. AYM, 27/12/18, 2018/71 E. 2018/118 K. RG, 15/12/19, S. 30687; AYM, 23/5/2001, 2001/232 E. 2001/89 K. RG, 19/1/2002, S. 24645. "Davaların uzamasını ve mahkemelerin iş yükünün çoğalmasını engellemeye yönelik kamu yararı amacıyla öngörülen kararların kesin olma kuralı adil yargılanma hakkını, adalet duygusunu zedeleyen ve demokratik toplum düzeninin gerekleri ile çelişen bir yönü bulunmadığı gibi davaların kısa sürede sonuçlandırılmasını öngören Anayasa'nın 141. Maddesine aykırı bir yönü de bulunmamaktadır. Kal- di ki Anayasada tüm mahkeme kararlarının istinaf veya temyiz yoluna tabi olması gerektiğine ilişkin bir hükme yer verilmemiştir." AYM, 28/03/18, 2017/120 E. 2018/33 K. RG, 20/4/18, S. 30397.

İYUK m.46'da 14 bent halinde tahdidi olarak sayılan dava türleri temyize konu olabilecek davalardır. Madde metnine eklenebilecek, taraflardan birinin talebi üzerine Danıştay ön incelemesi sırasında temyizi uygun görülecek uyuşmazlıkların temyize konu edilebilmesi imkânı getiren bir hükmün hak arama özgürlüğünün tam anlamıyla sağlanması açısından daha faydalı olacağı fikri savunulmuştur.¹⁵ Konuya dair bir diğer öneri ise temyiz edilebilecek kararların tahdidi olarak sayılması ve temyiz yolunun istisnai olması yerine temyiz yolunun her uyuşmazlık için açık tutularak, temyize konu edilemeyecek olanların kanunda sayılması yoluna gidilmesidir.¹⁶

AIHM genel olarak çoklu derece yargılamanın düzenlendiği sistemlerde üst mahkemelere başvurunun (bu anlamda temyiz başvurusunun da) ilk derece mahkemelerine başvuruya göre daha ağır ölçütlere bağlanabileceğini kabul etmektedir.¹⁷ Hatta "*daha az önemli davalar*" bakımından mahkemelerin iş yükünü hafifletmek için mahkemeye erişim hakkı bakımından sınırlamalar getirilmesinin meşru kabul edilebileceğini ifade etmiştir.¹⁸

B. Temyiz Kanun Yolunda Parasal Sınır ve Anayasa Mahkemesinin Önemlilik Ölçütü

Kanun yoluna başvurulabilmesi için başvuran kişinin bu başvuru yönünden hukuki yararı bulunmasının yanı sıra kanunda öngörülen usul ve esasa ilişkin başvuru şartlarının gerçekleşmiş olması aranmaktadır. Çalışma konumuz bakımından bizi ilgilendiren husus, usule ilişkin parasal sınır şartıdır. İstinaf kanun yolunun düzenlendiği İYUK m.45/1'e göre "*Konusu 5.000 TL'yi geçmeyen tam yargı davaları, vergi davaları ve idari işlemlere karşı açılan iptal davaları hakkında idare ve vergi mahkemelerince verilen kararlar kesindir. Bunlara karşı istinaf yoluna başvurulamaz*".¹⁹ Yine, temyiz edilebilecek kararların sayıldığı İYUK m.46/1-b'ye göre *Konusu yüz bin²⁰ Türk lirasını aşan vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkında açılan davaların* temyize konu edil-

¹⁵ ULUSOY, s. 817.

¹⁶ Gül ÜSTÜN, "İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu Üzerine Bir Değerlendirme", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2016, C. 22, S. 2, s. 36; BOZ/TETİK/ BÖLÜKBAŞI/NACAK, s. 84.

¹⁷ AIHM, 19/12/97, Brualla Gomez De La Torre v. İspanya, B. No: 155/1996/774/975. (hudoc)

¹⁸ AIHM, 27/11/12, Bayar ve Gürbüz v. Türkiye B. No: 37569/06. (hudoc)

¹⁹ Bu hüküm ve parasal sınırların her yıl bir önceki yıl uygulanan parasal sınır üzerinden Maliye Bakanlığınca tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında artırılması suretiyle uygulanacağını öngören İYUK ek 1. Madde, Anayasa Mahkemesinin 26/10/23 tarihli 2023/81 E. 2023/184 K. sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Karar, 21/8/24 tarihinde yürürlüğe girecektir. Hükümde yer alan parasal sınır, iptal edilen İYUK Ek 1. Maddeye göre 2023 yılı için 20.000 TL; 2024 yılı için 31.000 TL'dir.

²⁰ Anayasa Mahkemesinin 26/10/23 tarihli 2023/81 E. 2023/184 K. sayılı kararı ile iptal edilen İYUK Ek 1. Maddeye göre söz konusu sınır 2023 yılı için 251.000 TL; 2024 yılı için 920.000 TL'dir.

mesi kanun yoluna ilişkin getirilmiş parasal sınır olarak bir usul sınırı şeklinde karşımıza çıkar. Doktrinde, konusuna göre bazı uyuşmazlıkların kanun yoluna götürülememesini hak arama hürriyetine aykırı bularak eleştirenler yanında öngörülen parasal sınır sebebiyle de birtakım davaların kanun yoluna götürülememesini eleştiren yazarlar bulunmaktadır. Bu yazarlar kanun yoluna başvuru için öngörülen parasal sınırın mahkemeye erişim hakkını ve bu bağlamda hak arama özgürlüğünü kısıtlayıcı bir kriter olduğu görüşünü savunmaktadır.²¹

Anayasa Mahkemesi, yargılama usulüne ilişkin parasal sınırların ölçütlü ve demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olması kaydıyla Anayasa'ya aykırılık oluşturmadığına karar vermektedir.²²

Nitekim AİHM de kanun yoluna ilişkin öngörülen koşullar arasında parasal sınıra yer verilmesini ve bu sınırın miktarını devletin takdir marjı kapsamında değerlendirmekte, hatta böyle bir sınır getirilmesinin usuli bir gereklilik de olduğunu ifade etmektedir.²³ Parasal sınır belirlenirken sosyal devlet ilkesi de göz önünde bulundurularak bu ilkeye aykırılık oluşturmayacak şekilde belirlenmeli ve fazla yüksek tutulmamalıdır.²⁴

Anayasa Mahkemesine göre, usul ekonomisi ve makul sürede yargılanma ilkeleri açısından değerlendirildiğinde kanun yolu denetimi için parasal sınır getirilmesine ilişkin olarak, 'önemsiz' ya da 'daha az önemli' sayılabilecek davalar sonucu verilecek kararların kesin olması ve bu kararlara karşı kanun yolunun kapalı olması hükmün denetlenmesini talep hakkına aykırılık teşkil etmeyecektir.²⁵ Bu yorum, birtakım uyuşmazlıklar için temyiz yolunun salt belli miktar paranın altında kalması sebebiyle kapalı olmasından dolayı öngörülen parasal sınır altındaki uyuşmazlıkların önemsiz olduğu sonucunu doğurur. Oysa konusu istinaf sı-

²¹ Ejder YILMAZ, "Hukuk Davalarında Yasa yollarına Başvuru Hakkı ve Bu Hakkın Sınırlandırılmasının Yerindeliği Sorunu", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 1988, S. 1, s. 149-151.

²² "Hukuk yargılamaında, sonuçları dikkate alındığında bazı dava türleri ve değerine göre bazı davalar için (ceza yargılamaında olduğu gibi) 'az önemli davalar' kriteri altında temyiz sınırı öngörülmesinin ve kanunda belirlenen sınırın, adalet duygusunu rencide edecek veya hukuk devleti kavramıyla bağdaşmayacak sonuçlara yol açacak boyutta bulunmaması durumunda anayasal hakları ihlal etmeyeceği açıktır. Bu kapsamda gereksiz başvuruların önlenerek dava sayısının azaltılması ve böylece mahkemelerin gereksiz yere meşgul edilmeksizin uyuşmazlıkların makul sürede bitirilebilmesi amacıyla bir kısım mahkeme kararına karşı temyiz yolunun kapalı tutulmasının anayasal hakları ihlal ettiği söylenemez". AYM, 23/7/2009, 2006/65 E. 2009/114 K.; AYM, 7/12/16, B. No. 2014/3907; AYM, 15/9/20, B. No. 2017/38981; AYM, 20/1/1986, 1985/23 E. 1986/2 K.; AYM, 23/5/2001, 2001/232 E. 2001/89 K.; AYM, 1/10/20, 2020/21 E. 2020/53 K. AYM, 7/12/16. B. No: 2014/3907. Bu kararda temyiz yoluna başvuru sınırı için "paranın bugünkü satın alma gücü" değerlendirmesine vurgu yapılmıştır.

²³ Bige AÇIMUZ, İdari Yargılama Hukukunda Olağan Kanun Yollarına Başvurunun Sınırlanması, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023, s. 68.

²⁴ Ekin SEVİNÇ, İdari Yargılama Hukukunda Kanun Yoluna Başvuru Hakkının Anayasal Güvenceye Sahip Olması Bakımından Ele Alınması, AHBVÜHFD, Y. 2020, C. 24, S. 3, s. 437.

²⁵ AYM, 16/2/23, 2022/135 E. 2023/30 K. (kararlar bilgi bankası).

nırının üzerinde olup temyiz sınırının altında kalan uyuşmazlıkların tamamının önemsiz olduğu söylenemez. Hakkılığın değerinin paranın miktarıyla ölçülmesi adalet kavramından uzak bir düşüncedir. Parasal sınırın altındaki tüm davaların nispeten önemsiz görülerek temyiz denetimi dışında bırakılması, özellikle davacı durumundakiler bakımından aleyhe sonuçlar yaratacaktır.²⁶

Bu noktada değerlendirilmesi gereken bir diğer husus, temyiz yoluna başvuru için aranan parasal sınır miktarının her sene yeniden değerlendirilme oranına göre güncellenecek olmasıdır. Anayasa Mahkemesince iptal edilmeden²⁷ önceki İYUK ek 1. maddesi gereği kanun yollarına başvurularda aranan parasal sınır her yıl yeniden değerlendirilme oranına göre güncellenmektedir. Bu doğrultuda, iptal kararının verildiği tarihte 2023 yılı için temyiz sınırı 581.000 TL; istinaf sınırı ise 20.000 TL iken 2024 yılı için temyiz sınırı 920.000 TL; istinaf sınırı 31.000 TL olarak güncellenmiştir.²⁸

İdari yargılamaya ilişkin mevzuatta kanun yoluna ilişkin düzenlemelerde, bölge idare mahkemesi kararlarına karşı temyiz yoluna gidilebilmesi için aranan parasal sınır tespitinde hangi tarihteki miktarın dikkate alınacağı hususu belirlenmemiştir. Her yıl yeniden değerlendirilme oranına göre güncellenen miktarın, dava konusu işlem veya eylem tarihi, idareye başvuru tarihi, dava tarihi, ilk derece mahkemesinin karar tarihi veya istinaf merciin karar tarihi itibarıyla farklı aşamalarda yargılama süreçlerinden dolayı farklı uygulanması söz konusu olabilir. Bu belirsizlik sebebiyle hükümdeki temyiz yoluna gidilebilmesi açısından hangi tarihteki parasal sınırın uygulanacağı hususunun açık, net ve tereddüt uyandırmayacak şekilde düzenlenmemiş olması nedeniyle kuralın kanunilik şartını taşımadığı değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda, parasal sınırın her yıl yeniden değerlendirilme oranında artması ile bölge idare mahkemesi kararındaki kesinlik sınırının hangi tarihteki miktarına göre tespit edileceğinin öngörülmemiş olması hukuki belirlilik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Her yıl değişen ve devam eden davalara da uygulanan parasal sınırın hangi andaki değerinin esas alınacağını açıkça öngörülmüş olması gerekir.

Parasal sınırın hangi tarihteki miktarına göre kesinlik sınırının tespit edileceği açıkça belirtilmediğine göre maddenin ele alınış biçimine itibar edip lafzi bir yorum yapılmaya çalışılabilir. İYUK m.46 ilk cümlede yer alan “bölge idare mahkemelerinin aşağıda sayılan davalar hakkında *verdikleri kararlar*” ifadesin-

²⁶ YILDIZ, s. 220.

²⁷ AYM, 26/10/23, 2023/81 E. 2023/184 K. RG, 21/12/23, S. 32406.

²⁸ 2018'de 5000 TL, 2019'da 6000 TL, 2020 ve 2021 yıllarında 7000 TL, 2022'de 9000 TL olarak uygulanmıştır. Temyiz yolu için öngörülen sınır ise 2018'de 117.000 TL, 2019'da 144.000 TL, 2020'de 176.000 TL, 2021'de 192.000 TL, 2022'de 261.000 TL olarak uygulanmıştır.

deki vurgu dikkate alınırsa bölge idare mahkemesinin karar verdiği tarihteki parasal sınıra itibar edilecek; yok eğer (b) bendindeki “konusu yüz bin Türk lirasını aşan vergi davaları tam yargı davaları ve idari işlemler hakkında *açılan davalar*” ifadesindeki vurgu dikkate alınırsa davanın açıldığı tarihteki parasal sınıra itibar edilecektir.²⁹

Mahkemelerin kabul ettiği uygulama, bölge idare mahkemesinin karar verdiği tarihteki sınıra itibar edilmesidir. Danıştay kararlarında karşı yönde muhalefet şerhleri olsa da³⁰ yerleşik görüş, temyiz sınırı olarak bölge idare mahkemesinin karar verdiği tarihteki parasal sınırın esas alınmasıdır.³¹ Bu uygulama, davanın açıldığı yıl sonuçlandırılmamış olması sebebiyle karar verildiği tarihte temyiz sınırının yükselmiş olmasından dolayı kararın temyiz edilememe külfetinin davacı tarafa yüklenmesi anlamına gelir, kaldı ki çoğu zaman da davalar açıldığı yıl sonuçlanmaz. Bu şekilde bir uygulamanın sakıncası, özellikle enflasyonun yüksek seyrettiği ülkelerde davacının yeniden değerlendirme oranını kestiremeyeceği için davasını açtığı tarih itibarıyla davasının temyiz yoluna açık olup olmayacağını öngörememesidir. Davanın hangi tarihte karara bağlanacağı ve o tarihteki sınırın öngörülebilmesinden dolayı temyiz yoluna başvuru şartında belirliliği sağlayan tek an dava tarihidir. Anılan gerekçeyle, uygulamada kabul edilenin aksine, temyiz sınırı bakımından davanın açıldığı tarihteki sınırın dikkate alınması gerekmektedir.

Her yıl artan temyiz için öngörülen parasal sınırın görülmekte olan davaları da etkilemesi durumu kişiler için hak kaybına neden olmaktadır. Davanın açıldığı tarihte öngörülen parasal sınırın üstünde kaldığı için kişi açtığı davanın temyiz yoluna açık olduğunu düşünmekteyken istinaf kararına karşı temyiz yoluna başvurduğu tarihte parasal sınırın artması sebebiyle sınırın altında kalan davasını kanun yoluna götürememektedir. Hal böyle olunca kişiler dava açtığı takdirde ilerde bu kararı kanun yoluna götürüp götüremeyeceklerini tam olarak bileme-

²⁹ BOZ/TETİK/BÖLÜKBAŞI/NACAK, s. 92-93. “Konusu yüz bin Türk lirasını aşan” ibaresinde “konu” sözcüğünün istinaf/bölge idare mahkemesi kararını değil, davayı nitelediği görülür. Yani, para istinaf kararının değil, davanın konusudur. Davanın konusu ise, davanın açıldığı tarihte dava dilekçesinde ya da davaya konu edilen idari işlemde yazılı olan miktardır. Bkz.: www.turgutcandan.com.

³⁰ D. 10D, 12/10/20, 2020/4748 E. 2020/3610 K; D. 10D, 12/10/20, 2020/4714 E. 2020/3605 K. (*lexpera*).

³¹ Ramazan YILDIRIM/Serkan ÇINARLI/Kerim AZAK, Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara, 2023, s. 451. “Anılan Kanun hükümlerinin değerlendirilmesinden, 46. maddede belirlenen temyize tabi uyuşmazlık miktarının her yıl yeniden değerlendirilmesinde, davaya konu uyuşmazlık miktarının istinaf mahkemelerince kararın verildiği tarihte geçerli olan, 46. maddede belirlenen temyize tabi miktarın üzerinde olması halinde kararın temyiz edilebileceği anlaşılmaktadır”. Bkz.: D. 14D, E.2018/301, K.2018/1686, 20/3/201. Aynı yönde: D. 4D, 6/4/22, 2022/2418 E. 2022/2219 K; D. 13D, 19/4/22, 2022/1818 E. 2022/1702 K. (<https://www.yargitaykararlari.com.tr>).

mektedir. Yaratılan bu hukuki belirsizlik ve uygulamadaki aleyhe kabul ile temyiz yoluna erişimin engellenmesi, adil yargılanma hakkına zarar vermekte; bu anlamda hukuk devleti ilkesini zedelemektedir. 2024 yılı için öngörülen temyiz parasal sınırının 920.000 TL, olduğu göz önüne alındığında epey yüksek olması sebebiyle birçok uyuşmazlık bakımından temyiz yolunun ortadan kalkmış olduğunu söylemek mümkündür. Böyle bir engelin ortadan kalkması için yapılması gereken en makul yorum istinaf ve temyizde parasal sınır olarak davanın açıldığı tarihteki miktarın esas alınması gerektiği şeklinde bir yorum olacaktır.

II. HÜKMÜN DENETLENMESİNİ TALEP HAKKI BOYUTUYLA PARASAL SINIR

Temyiz kanun yoluna başvuru hakkı, adil yargılanma hakkı kapsamında ve mahkemeye erişim hakkının bir görünümü olarak karşımıza çıkar. Anayasa Mahkemesinin son yıllarda vermiş olduğu kararlarda temyiz yoluna ilişkin sınırlamaları ‘hükümün denetlenmesini talep etme hakkı’ değerlendirmesi ile ele aldığı görülmektedir.³² Yine, ‘etkili başvuru hakkı’, ‘hak arama özgürlüğü’ ile ‘mahkemeye başvuru hakkı’ arasında bağlantı kurularak kanun yoluna başvuru hakkının incelendiği görülmektedir.³³ Anılan hakların her biri farklı şeyler olmayıp birinin varlığı diğerini destekleyen haklardır ve bunlar bir bütün olarak adil yargılanma hakkının özünü oluşturur.

Kanun yollarına başvurabilmek için parasal sınır şartı öngörülmesi, adil yargılanma hakkı ve hak arama özgürlüğü açısından sınırlama niteliğindedir.³⁴ Öte yandan, AİHM ve Anayasa Mahkemesi, “*daha az önemli davalar*” bakımından mahkemelerin iş yükünü hafifletmek için mahkemeye erişim hakkı bakımından sınır getirilebileceğini kabul etmekte; temyiz yoluna başvuru için öngörülen sınırın her yıl güncellenmesinin kanun yoluna başvuru hakkına orantısız bir sınır

³² Ebru GÜNDÜZ/Hakan GÜNDÜZ, Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hükümün Denetlenmesini Talep Etme Hakkı, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 2022, C. 13, S. 49, 2022, s. 9. SÖYLER/YILMAZ, s. 2154. “... kişinin aleyhine verilen bir hükmün başka bir yargı merci tarafından gözden geçirilmesini ve denetlenmesini isteyebilmesini teminat altına almaktadır”. Bkz.: AYM, 27/12/18, 2018/71 E. 2018/118 K. (kararlar bilgi bankası). “Adil yargılanma hakkının davanın taraflarına sağladığı tüm usul güvencelerine uyulmuş olsa bile yargılama sonucunda verilen hükmün hatalı olması mümkündür. Diğer bir ifadeyle adil yargılanma hakkının güvencelerine riayet edilmiş olsa da hâkimin gerek maddi vakıaların değerlendirilmesinde gerekse hukuk kurallarının uygulanmasında yanılıya düşmesi ve buna bağlı olarak hukuka aykırı hüküm vermesi söz konusu olabilmektedir. Böyle kararlara ilgililerin veya toplumun katlanmasını istemek adalete olan güveni sarsar ve hukuk devletini zedeler. Bu nedenle hak arama hürriyetinden yararlanılabilmesi bakımından adil ve isabetli olmadığı düşünülen bir hükmün başka bir yargı merci tarafından denetlenmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.” Bkz.: AYM, 1/10/20, 2020/21 E. 2020/53 K. (kararlar bilgi bankası).

³³ AYM, 28/11/13, 2013/64 E. 2013/142 K. (legalbank); AYM, 27/12/18, 2018/71 E. 2018/118 K.; AYM, 1/10/20, 2020/21 E. 2020/53 K. (legalbank).

³⁴ BOZ/TETİK/BÖLÜKBAŞI/NACAĞ, s. 45.

getirmediği takdirde mahkemeye erişim hakkını ihlal etmeyeceğine karar vermiştir.³⁵ Öyleyse, parasal sınırların hakkın özüne dokunmama, meşru amaç ve ölçülülük ilkesine uygun düştüğü ölçüde ihlal sonucu doğurmayacağı söylenebilir.³⁶

Mahkemeye erişim hakkının kapsamına yalnız ilk derece mahkemelerine yapılacak başvurular değil, mevzuatta öngörülmüş ve yargılama aşaması olarak yer verilmişse kanun yolu başvuruları da girmektedir.³⁷ Yani mahkemeye erişim hakkının bulunduğu güvenceler altında otomatik olarak temyiz hakkı yer almaz. Ulusal mevzuatta taraflara uyuşmazlık konusunu temyiz yoluna götürebilme imkanı tanınmışsa mahkemeye erişim hakkı aynı zamanda temyiz talebinde bulunma hakkını da güvence altına alır.³⁸ Çünkü AİHS m.6 kapsamında kanun yollarının öngörülmesi, mahkemeye erişim hakkının güvence altına alınması bakımından zorunlu tutulmamıştır. Yine bu kapsamda taraf devletlerin olağan kanun yolu olarak istinaf ve temyiz mahkemeleri kurma zorunluluğu da bulunmamaktadır.³⁹ Ancak zorunlu olmamakla beraber kanun yolu ülkede tanınmışsa ona uygun mekanizmaları da gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kanun yollarının öngörüldüğü bir sistemde kanun yollarına erişimde ve üst mahkeme aşamasında AİHS m.6/1'in gerekleri yerine getirilmelidir. Öyleyse, kanun yollarına başvurunun sınırlandırılmasında mahkemelere etkili başvurma hakkının gerekleri de gözetilmeli; getirilen sınırlamaların hakkın kullanılmasını ortadan kaldırmayacak ölçüde olmasına dikkat edilmelidir.⁴⁰

Anayasa Mahkemesi de, AİHS ek 7 no.lu protokol m.2/1 kapsamındaki davalar dışında hükmün denetlenmesinin zorunlu kılınmadığını kabul etmektedir.⁴¹

³⁵ AİHM, 19/12/1997, Brualla Gomez De La Torre v. İspanya, B. No: 155/1996/774/975; AİHM, 27/11/12, Bayar ve Gürbüz v. Türkiye, B. No: 37569/06. (*hudoc*).

³⁶ Anayasa Mahkemesi, parasal sınırın tek başına mahkemeye erişim hakkını ihlal etmeyeceğine, bu sınırın 'adalet duygusunu rencide edecek ölçüde olup olmadığına' ilişkin bir değerlendirme yapmaktadır. Bkz.: AYM, 7/12/16, B. No: 2014/3907; AYM, 23/7/2009, 2006/65 E. 2009/114 K. Mahkemenin, daha önce değindiğimiz 1/10/20 tarih ve 2020/21 E. 2020/53 K. sayılı kararında mahkemeye erişim hakkı ve hak arama hürriyetinden tam anlamıyla yararlanılabilmesi için bir hükmün başka bir yargı mercii tarafından denetlenmesi gerekliliği vurgulansa da hakkın mutlak bir hak olarak kabulünün mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Yasama organının, mahkemeye erişim hakkının sınırlandırılmasında anayasal yükümlülüğün yerine getirilmesi bakımından yeterli olacak düzeyde ölçüt getirmesi mümkündür. Mahkemenin bu karardaki açıklamaları kanun yolunun tamamen kapalı tutulduğu yasal düzenlemenin mahkemeye erişim ve hükmün denetlenmesini talep hakkını ihlal ettiğine ilişkindir. Dolayısıyla Mahkemenin bir içtihat değişikliğine gittiği söylenebilir.

³⁷ AYM, 20/3/14, B. No: 2013/500. (*kararlar bilgi bankası*).

³⁸ Gökhan ÇAYAN, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 2016, C. 7, S. 28, s. 240.

³⁹ AİHM, 17/11/1970, *Delcourt v. Belçika*, B. No. 2689/65. (*hudoc*).

⁴⁰ AİHM, 21/2/1971, *Golder v. Birleşik Krallık*, B. No: 4451/70; YILDIZ, s. 204.

⁴¹ AYM, 27/12/18, 2018/71 E. 2018/118 K; AYM, 14/10/20, B. No: 2018/26178, Ancak bu konuda önüne gelen bireysel başvurularda konu bakımından yetkisiz olduğundan bahisle kabul edilemez-

Mahkemeye göre, hükmün denetlenmesini talep hakkına ilişkin devletin, hakkın kullanımına ilişkin düzenleme yapması gerekir. Yani mutlak bir hak olduğunun söylenmesi mümkün değildir. Kişilerin ne şekilde bu haktan yararlanacakları ve bu hakkın temini bakımından nasıl bir sistemin kurulacağı, hakkın sınırlanmasına yönelik araçlar konusunda yasama organının geniş takdir yetkisi vardır.⁴²

Hükmün denetlenmesini talep hakkının sınırlanması da diğer temel hak ve özgürlüklerde söz konusu olduğu gibi ancak Anayasa m.13'te öngörülen ölçütlere uygun biçimde olabilir. Bu doğrultuda, sınırlamanın kanunla yapılması, meşru bir amaca yönelik, ölçülü ve orantılı olması gerekir.⁴³ Anayasa Mahkemesi, davaların uzamasını ve mahkemelerin iş yükünün çoğalmasını engelleyecek usul kuralları getirilmesini makul sürede yargılanma ilkesinin bir gereği olarak kamu yararına hizmet eder nitelikte görmektedir. Dolayısıyla mahkemelerin iş yükünün azaltılması amacının, hükmün denetlenmesini talep hakkı bakımından meşru bir sınırlama sebebi oluşturduğu kabul edilir.⁴⁴ Yine, Mahkeme, hükmün denetlenmesini talep hakkına getirilen sınırlamaları değerlendirirken ekonomik değerlere itibar ederek hafif ve ağır nitelikte isnatlar olarak ayırım yapmakta, ölçülülüğe uygunluğu bu şekilde sağladığını ortaya koymaktadır.⁴⁵

lik kararı verdiğiinden içtihat yaratılamamıştır. “Bölge İdare Mahkemesi kararına yönelik hükmün denetlenmesini talep etme hakkı Anayasa ve Sözleşmenin Türkiye'nin taraf olduğu ek protokollerin ortak koruma alanı kapsamı dışında kaldığından bu hakka ilişkin ihlal iddiasının incelenmesi Anayasa Mahkemesinin konu bakımından yetkisi dışında bulunmaktadır”. Bkz.: AYM, 30/2/23, B. No: 2019/19988. baro levhasına yazılma işleminin iptali yönündeki mahkeme kararına yapılan istinaf başvurusunun kesin olarak reddine ilişkin karara karşı temyiz başvurusunda bulunulmamasına ilişkin: AYM, 3/12/29, B. No: 2019/2490; yargı kararının yerine getirilmemesi sebebiyle açılan tam yargı davasında ilk derece mahkemesi kararı üzerine gidilen istinaf merci kararına karşı temyiz başvurusunda bulunulamamasına ilişkin: AYM, 10/10/19, B. No: 2016/6023.

⁴² AYM, 27/5/15, 2014/176 E. 2015/53 K. (İlexpera).

⁴³ “Ölçülülük ilkesi elverişlilik, gereklilik ve orantılılık olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. Elverişlilik öngörülen sınırlamanın ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmasını, gereklilik ulaşılmak istenen amaç bakımından sınırlamanın zorunlu olmasını, diğer bir ifadeyle aynı amaca daha hafif bir sınırlama ile ulaşılmamasının mümkün olmamasını, orantılılık ise hakka getirilen sınırlama ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi gerekliliğini ifade etmektedir hükmün denetlenmesini talep etme hakkının sınırlanması için seçilen aracın öngörülen amaca ulaşılabilirliği bakımından elverişli olması gerekir. Ayrıca seçilen araç bu hakkın en az zedeleyici nitelikte olmalıdır. Bunun dışında hangi sınırlama aracının tercih edileceği hususunda kanun koyucunun takdir yetkisi bulunmaktadır. Orantılılık, amaç ile araç arasında adil bir denge kurulmasını gerektirmektedir. Buna göre hükmün denetlenmesini talep etme hakkına getirilen sınırlamayla ulaşılmak istenen meşru amaç ve aleyhine hüküm kurulan kişinin bu hükmü denetletirebilmesindeki bireysel yarar arasında makul bir orantı kurulmalıdır. Hedeflenen amaca ulaşıldığında elde edilecek kamusal yararla kıyaslandığında, sınırlama ile kişiye yüklenen külfetin aşırı ve orantısız olmaması gerekir”. AYM, 27/5/15, 2014/176 E. 2015/53 K. (İlexpera).

⁴⁴ Anayasada hak arama özgürlüğünü sınırlama sebepleri olarak parasal sınır yer almadığı için parasal sınırın hak arama özgürlüğünü hukuka aykırı şekilde sınırladığı görüşü hk. Bkz.: DERDİMAN, s. 418.

⁴⁵ AYM, 22/6/16, 2016/13 E. 2016/127 K.

İYUK m.46'ya göre 100.000 TL'yi aşmayan vergi ve tam yargı davaları ile idari işlemler hakkındaki davalar temyiz yoluna götürülemeyecektir. Bu parasal sınırlar da sabit olmayıp her sene yeniden değerlendirilme oranına göre arttığından parasal temyiz sınırının hem miktar olarak hem de uygulanış şekli bakımından mahkemeye erişim hakkına bir engel teşkil ettiği değerlendirilmektedir.⁴⁶ Böyle bir kabulde, Danıştayda iş yükünün azaltılması amacı ile davacıların hükmün denetlenmesini talep etme hakkını kullanmadaki menfaatleri arasındaki denge davacılar aleyhine bozulmaktadır. Tutarı itibarıyla önemsiz olduğu kabul edilemeyecek vergi, tam yargı veya konusu para olan iptal davasında, ilk kez istinaf aşamasında davacı aleyhine hüküm kurulması halinde, parasal sınır şartı sebebiyle bölge idare mahkemesi kararının temyiz yoluna götürülememesi suretiyle hükmün denetlenememesi kişilere aşırı külfet yüklemektedir. Öyleyse, Anayasa Mahkemesinin meşru bir amaç olarak kabul ettiği iş yükünün azaltılması için öngörülen parasal sınır şartı, hükmün denetlenmesi ve mahkemeye erişim hakkının sınırlandırılmasında orantılı olmaktan çıkan bir sınırlama aracı olacaktır.⁴⁷

Kanun yollarında parasal sınıra sadece İYUK'ta değil Hukuk Muhakemeleri Kanununda (HMK) da yer verilmiştir. HMK düzenlemesinin idari yargıdaki usule göre çok daha açık ve belirli olduğunu söylemek gerekir. Kanununun 361. maddesinde bölge adliye mahkemesi hukuk dairesi kararlarının temyize kabil kararına karşı temyiz yoluna başvurulabileceği düzenlendikten sonra takip eden maddede (m.362) temyize kapalı kararlar sayılmıştır. Maddenin ilk halinde "*Miktar veya değeri kırk bin Türk Lirasını (bu tutar dahil) geçmeyen davalara ilişkin kararlar*" için temyiz yoluna gidilemeyeceği düzenlenmiş; ilk halinde 25.000 TL olan tutar, 2016 yılında 40.000 TL olarak değiştirilmiştir. Ayrıca manevi tazminat davaları bakımından da miktar ve dava değerine bakılmaksızın istinaf yoluna gidilebilmektedir. İdari yargıda maddi ve manevi tazminat arasında bir fark gözetilmemiş, manevi tazminat da maddi tazminat ile aynı değerlendirmelere

⁴⁶ YILDIZ, s. 201.

⁴⁷ Her ne kadar ceza yargılamasına ilişkin olsa da, istinaf mahkemesinde ilk kez esasen incelenerek karara bağlanan uyumsuzluklarda usul ekonomisi gereği temyiz yolunun kapatıldığı ve denetimin engellenmesi suretiyle hükmün denetlenmesini talep hakkına getirilen sınırlamanın orantısız olduğuna ilişkin Anayasa Mahkemesinin de kararı vardır. Kararda Mahkeme tarafından, hapis cezasına ilişkin mahkûmiyet hükmünün denetlenmesi vasıtasıyla elde edilecek bireysel yararın, usul ekonomisi ilkesine feda edilemeyeceği vurgulanarak, bölge adliye mahkemesince ilk defa verilen ve hürriyeti bağlayıcı ceza içeren mahkûmiyet hükümlerine karşı denetim imkânı bulunmamasının hükmün denetlenmesini talep etme hakkına yönelik orantısız bir sınırlama getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. AYM, 27/12/18, 2018/71 E. 2018/118 K. Anayasa Mahkemesinin iptal kararı sonrası kanun hükmü şu şekilde yeniden düzenlenmiştir: "*İlk defa bölge adliye mahkemesince verilen ve 272'nci maddenin üçüncü fıkrası kapsamı dışında kalan mahkûmiyet kararları hariç olmak üzere, ilk derece mahkemelerinin görevine giren ve kanunda üst sınırı iki yıla kadar (iki yıl dâhil) hapis cezasını gerektiren suçlar ve bunlara bağlı adli para cezalarına ilişkin her türlü bölge adliye mahkemesi kararları, ... Temyiz edilemez*". Bkz.: GÜRBÜZİ/GÜRBÜZ, s. 9.

tabi kılınmıştır.⁴⁸ Yargı kollarının amaçları farklı olduğundan yargılama ilkeleri ve kuralları gereği elbette doğrudan bir kıyas yapmak uygun olmasa da temyiz sınırı için öngörülen parasal miktar konusunda adli yargıdaki uygulamadan ayrılmayı gerektirecek tutarlı ve ikna edici bir açıklama söz konusu değildir.

İYUK'ta, HMK'daki düzenlemenin aksine, temyiz sınırının artırılmasının görülmekte olan davaları da etkileyeceğine ilişkin açık bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bununla beraber Anayasa Mahkemesi bir kararında, İYUK m.46/1-b bendi ile ek 1. maddesini, idari yargılama usulündeki temyiz yoluna başvurabilmek için aranan parasal sınırın güncellenerek artırılmasının görülmekte olan davaları da etkileyeceğine ilişkin yasal dayanak olarak göstermiştir.⁴⁹ Oysa Anayasa Mahkemesinin, anayasal ilkelere dayanarak ve bu ilkeleri öne sürerek (özellikle de hukuk devleti, eşitlik ve hukuki güvenlik ilkesi) idari yargılama usulünde temyiz sınırındaki artışların görülmekte olan davaları etkilemeyeceği yönünde bir içtihat geliştirmesinin önünde hukuksal bir engel bulunmamaktadır.

İYUK'ta parasal sınırın hangi tarihten itibaren uygulanacağına ilişkin açık bir düzenleme yoktur. Parasal sınırın belirlenmesi bakımından davanın açıldığı, kararın verildiği, bölge idare mahkemesine başvurulduğu veya bölge idare mahkemesinde karar verildiği tarihin mi esas alınacağı belirli olmadığından istinaf sınırı bakımından dört ayrı miktarın esas alınma ihtimali ortaya çıkmaktadır.⁵⁰ Danıştay, temyiz yoluna gidilen mahkeme kararlarının parasal yönünden kabul edilebilirlik değerlendirmesini yaparken bölge idare mahkemesi kararının verildiği tarihteki tutarı esas almaktadır.⁵¹ Benzer şekilde Bölge İdare Mahkemeleri de istinaf incelemesi için önüne gelene başvurularda istinaf başvurusuna ilişkin parasal sınırın belirlenmesinde aynı yorumu yapmaktadır.⁵²

Konusu para olan idari davalarda aranan parasal temyiz sınırının, bölge idare mahkemelerinin karar vermiş olduğu anda geçerli olan temyiz sınırına göre belirleneceğine ilişkin açık bir düzenleme İYUK ve diğer kanunlarda yer almamaktadır. İYUK'tan farklı olarak HMK ek 1. maddesinde "200 ve 201. maddelerdeki parasal sınırların uygulanmasında hukuki işlemin yapıldığı, 341, 362 ve 369. maddelerdeki parasal sınırların uygulanmasında **hükümün verildiği tarihteki miktar esas alınır.**" düzenlemesi yer almaktadır. Medeni yargılama usulünde

⁴⁸ AÇIMUZ, s. 26.

⁴⁹ AYM, 20/10/20, B. No. 2018/20215.

⁵⁰ YILDIZ, s. 211.

⁵¹ D. 13D, 10/9/20, 2020/2231 E. 2020/2039 K; D. 10D, 9/9/21, 2021/3226 E. 2021/3994 K; D. 8D, 22/2/22, 2022/1069 E. 2022/1065 K. (*lexpera*).

⁵² YILDIZ, s. 213. Kesinlik sınırının karar tarihi itibarıyla dikkate alınacağına ilişkin: Erzurum BİM, 3.İDD, 27/10/20, 2018/373 E.2020/472 K; İzmir BİM, 3.VDD, 10/9/20, 2020/626 E. 2020/918 K. (*legalbank*).

temyiz sınırı HMK m.362'de düzenlendiğinden bu maddenin kapsamında kalmaktadır. Bu çerçevede Yargıtay, HMK'da yer alan söz konusu düzenlemelere uygun olarak temyiz başvurularında, bölge adliye mahkemelerince kararın verilmiş olduğu andaki değeri esas alarak temyiz sınırı değerlendirmesi yapmaktadır.

Öte yandan İYUK m.46/1-b bendinde, *davaların açıldığı tarihe* vurgu yapıldığından, temyiz sınırı hakkında istinaf karar tarihinin değil dava tarihinin dikkate alınması gerekir. Burada, hukuk yargılamasının aksi yöndeki uygulaması idari yargılamaya esas alınamaz çünkü hukuk yargılaması sürecindeki temyiz başvurusunda yeniden değerlendirme oranında gerçekleşen artışların görülmekte olan davaları etkileyeceği HMK ek 1. Maddesinde açıkça düzenlenmiştir. Anılan maddeden bu şekilde bir sonuç çıkarılabilecek olmanın ötesinde, temyiz sınırındaki artışların görülmekte olan idari davaları etkilememesi gerektiği düşüncesi, hukuk devleti ile eşitlik ilkelerinin bir gereği olarak da karşımıza çıkmaktadır. İdari davaların açıldığı tarih itibarıyla temyize tabi tutulabilecekleri mümkün iken daha sonra temyiz sınırında meydana gelen artış ile temyize tabi olmaktan çıkarılması, bu ilkelerin ihlali sonucunu doğurur.⁵³

Danıştay, konusu para olan idari davalarda, aslında dava açıldığı tarihte yürürlükteki düzenlemelere göre ileride temyiz edilebilecek davaları, öngörülemez bir şekilde her sene yeniden değerlendirme oranlarına göre temyiz edilebilir olmanın çıkarmaktadır. Bu kabulde, kanun yolları açık iki davadan biri yargılama sürecinin uzaması nedeniyle temyiz incelemesinden geçemezken diğeri geçebilecektir.⁵⁴ Dolayısıyla, hakkını arayan kimseler yönünden öngörülebilir ve belirli olmayan bir dava sürecinin işletildiği söylenebilir.

Demokratik toplumda kişilerin herhangi bir engele maruz kalmadan dava açabilmelerini, açtıkları davaların bağımsız ve tarafsız mahkemelerce etkin bir şekilde sonuçlandırılmasını ifade eden mahkemeye erişim hakkı ve bu hak kapsamında değerlendirilen hükmün denetlenmesini talep hakkı, temyize parasal sınır getirilmesi ve bu sınırın enflasyon karşısında her sene güncellenerek artırılması ile doğrudan ihlal edilmiş olmaz. Bu tür sınırlayıcı düzenlemelerin söz konusu hakların ihlali sonucunu doğurduğundan söz edebilmek için Anayasa m.13'te yer verilen sınırlama nedenlerine aykırılığının tespit edilmesi gerekir. Sınırlama, demokratik toplum düzeninin gereklerine uymuyor, söz konusu hakların özüne dokunuyor ya da bu hakları ölçsüz biçimde sınırlıyor ise hak ihlali gerçekleşmiş olur.⁵⁵ Temyiz sınırındaki artışların görülmekte olan davaları da etkileyeceğine yönelik bir uygulamanın hukuki belirliliği ve öngörülebilirliği ortadan kaldırıyor

⁵³ SÖYLER/YILMAZ, s. 2163.

⁵⁴ SÖYLER/YILMAZ, s. 2157.

⁵⁵ SÖYLER/YILMAZ, s. 2159. AYM, 23/10/19, B. No. 2016/15514.

olması, mahkemeye erişim hakkı ile hükmün denetlenmesini talep hakkının kullanılmasını, bu hakların özüne dokunacak ve demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olmayacak şekilde sınırlandırdığı söylenebilir.

46. maddede bahsedilen parasal sınır açısından idari işlemlere karşı açılan iptal davalarında, konusu para olan işlemlerin mi kast edildiği yoksa işlem konusunun para ile ölçülebilir olduğu her uyuşmazlık için mi uygulanacağı tartışılmıştır. Danıştay, davanın konusunun doğrudan veya olasılıklar dahilinde olmaksızın objektif şekilde belirlenebilen/belirlenebilecek bir tutarda para veyahut parasal karşılığı objektif biçimde belirlenebilir bir malvarlığı değerinin elde edilmesi ya da yitirilmesine ilişkin işlemler bakımından mümkün olabildiğini söylerken, Candan, işlemde açıkça bir miktar paranın yazılı olması gerektiğini savunmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki yargı kararlarında doğrudan doğruya bir para değerinin elde edilmesi veya yitirilmesine ilişkin olmayan işlemler bakımından da temyize ilişkin parasal sınırın uygulandığı görülmektedir.⁵⁶

Temyizi düzenleyen İYUK m.46'nın idari işlemlere ilişkin kısmı yorumlandığında, idari işlemlerin, "konusu yüz bin Türk lirasını aşan vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkında açılan davalar" ifadesindeki "ve" bağlacı sebebiyle parasal tutar belirlemesinden ayrı tutulduğu yönünde yorumlar vardır.⁵⁷ Bu yorum, bütün idari işlemlere karşı temyiz yolunu açmış olacağından söz konusu 46. maddeyi anlamsız kılacak niteliktedir. İdari işlemler bakımından parasal sınır içeren ve içermeyenler arasında kanunda ayırım yapılmaktadır. Parasal tutar içermeyen ancak işlemin iktisadi sonuçları da olan hallerde idari işlemin temyiz dışında kalması sonucunu doğurur. Bu doğrultuda örneğin, konusu para olan ve parasal olarak hesaplanabilen vergilendirme işlemleri haricindeki vergi uyuşmazlıkları temyiz edilemeden kesinleşmiş olacaktır. Devletin egemenlik yetkisinin üstün olduğu vergilendirme gibi bir alanda bu sonucun yaratılması kişilerin güvenini sarsacaktır. İdari işlemler bakımından da aynı değerlendirmenin yapılması mümkündür. Bir diğer sorun da aynı maddi sebebe dayanarak yapılan işlemlerde biri için temyiz yolu açıkken diğeri için açık olmaması ihtimalidir.⁵⁸ Örneğin imar kanunu uyarınca yıkım kararı ile birlikte para cezası da uygulanan hallerde para cezası, öngörülen parasal sınırın üstünde ise temyiz yoluna gidilebilecek ancak yıkım kararı 46. maddede sayılan temyiz yolu açık işlemlerden olmadığından istinafta kesinleşecektir. Bu işlemlere karşı birlikte dava açıldığı düşünüldüğünde aynı davada ileri sürülen taleplerin biri için temyiz yoluna gidilebilecekken diğeri

⁵⁶ D. 5D, 16/2/21, 2019/1655 E. 2021/309 K; D. 13D, 29/12/21, 2022/880 E. 2022/1022 K. (*uyap portal*).

⁵⁷ D. 7D, 27/9/18, 2018/958 E. 2018/4050 K. (*uyap portal*).

⁵⁸ AÇIMUZ, s. 78.

için gidilemeyecek olması izahı zor bir durumdur ve hukuki güvenlik ilkesi bakımından aykırılık teşkil etmektedir.

Danıştay kararlarında karşı oy yazılarında karşımıza çıkan bir diğer argüman da parasal sınırın davanın açıldığı tarihe göre tespit edilmesinin eşitlik ilkesini sağlamaya daha elverişli olduğudur.⁵⁹ Dava sürecinin uzaması bazı hallerde ve çoğu zaman davacıdan kaynaklanan bir durum olmayıp yargılamadaki yavaşlıktan kaynaklanmaktadır. Hal böyleyken, aynı ya da benzer işlemlere karşı dava açan kimselerin davalarının aynı hızda yürümemesi sebebiyle birininki temyiz yoluna tabi iken diğeri sırf hükmün geç verilmesinden dolayı o tarihteki parasal sınır uygulanarak parasal sınırın altında kaldığından temyize tabi olamayabilir. Bu gibi eşitlik ilkesine aykırılık sonucunu doğuracak ihtimalleri ortadan kaldırmak ve uygulamanın yarattığı sakıncaları gidermek için temyizde aranan parasal sınırın belirlenmesinde davanın açıldığı tarihin esas alınması yönünde kanunda düzenleme yapılması gerektiği savunulmaktadır.⁶⁰

Hukuk devleti, hukuki güven ortamını sağlamayı, devletin hukuka uymasını, idarenin eylemlerinin-işlemlerinin yargı denetimine tabi olmasını ifade etmektedir. Hukuk devleti olmayı destekleyen bir ilke olarak hukuki belirlilik ilkesi,⁶¹ hangi somut duruma hangi hukuksal sonucun bağlandığının bilinebilir olmasını gerektirdiğinden idari yargıdaki parasal sınırların belirlilik ilkesi ile uyumlu olmadığı söylenmelidir. Nitekim kanunda parasal sınırların davanın hangi aşamasındaki değere göre belirleneceği açık değildir.⁶² Dolayısıyla idari yargılama sürecinde tek bir dava için birbirinden farklı parasal sınırların uygulanması ihtimali ortaya çıkmaktadır.

⁵⁹ AÇIMUZ, s. 101.

⁶⁰ Nilay ARAT, "Madde 46", İdari Yargılama Usulü Kanunu (Vergi Uygulaması Dahil), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 452. (Ed. Mustafa Aslan); "konusu belli bir para olan idari işlem hakkında açılan davalarda verilen kararlardan hangisinin, 2577 sayılı Kanun'un 46/1-(b) maddesi uyarınca temyize tabi olup olmadığı; açılan davalardaki iptali istenilen işlemin konusu miktara göre yapılacağı hükme bağlandığından; bu husustaki değerlendirmenin de davanın açıldığı tarihte yürürlükte bulunan dava değeri esas alınarak yapılması gerekmektedir. Aksi uygulamanın, 2577 sayılı Kanun'da belirtilen parasal sınırların yıl itibarıyla yeniden değerlendirilmesinde artırıldığından, davanın açılmasından sonraki yargılama sürecine göre kararın temyiz edilebilme durumunun değişmesi nedeniyle, kanun yollarına başvurulması açısından, kanuni açıklığın bulunmadığı sonucunu doğuracağı açıktır. Anılan madde hükümleri uyarınca, bu 2577 sayılı Kanun'da öngörülen parasal sınırlar; her takvim yılı başından geçerli olmak üzere, önceki yılda uygulanan parasal sınırların, o yıl için 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 298. maddesi hükümleri uyarınca Maliye Bakanlığınca her yıl tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında suretiyle uygulandığından davanın açıldığı 19/03/2019 tarihinde, dava değeri 144.000,00-TL üzerinde açılan davaların temyiz edilebileceği görülmüştür." D. 2D, 14/12/22, 2022/3256 E. 2022/6511 K. Karşı oy yazısı. Aynı yönde: D.10.D, 9/2/23, 2023/486 E. 2023/416 K. Karşı oy yazısı ve Tetkik Hakimi görüşü.

⁶¹ Abdullah ARIKAN, Vergi Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 34. AYM, 29/4/21, 2020/80 E. 2021/34 K; AYM, 8/9/22, 2022/56 E. 2022/100 K.

⁶² Hakan PEKCANİTEZ, "Yargıtay Yönünden Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Değerlendirilmesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2019, S. 144, s. 418; YILDIZ, s. 217.

İYUK'ta kısmi kabul durumunda dikkate alınması gereken parasal miktara ilişkin hüküm bulunmadığından kısmi kabul ya da kısmi ret halinde hangi miktar üzerinden temyiz sınırının tespit edileceğine ilişkin tartışmalar da yapılmıştır. Öğretide konuya ilişkin olarak, HMK hükümlerine başvurulabileceği; davacı bakımından asıl talebin kabul edilmeyen bölümünün davalı bakımından ise kabul edilen bölümünün temyiz sınırının üstünde olup olmadığına bakılması gerektiği ifade edilmektedir.⁶³ Bu doğrultuda asıl talebin kabul edilmeyen bölümü kanun yolu sınırı altında kalmadığında kanun yoluna başvurulabilecektir.⁶⁴ Davanın asıl değerinin üst derece yargılama sırasında değersizleşmesinden dolayı bu kabul hukuka uygun düşmemektedir.⁶⁵ Diğer yandan, temyiz sınırının dava dilekçesindeki talep yerine talepten daha düşük olan hükümdeki miktara göre belirlenmesinin kanun yoluna başvuruyu, bu anlamda hükmün denetlenmesini talep hakkını sınırladığından mahkemeye erişim hakkını ihlal ettiğini belirten yazarlar da vardır.⁶⁶ Bazı mahkeme kararlarında davacının talebinin kısmen kabul edilip kısmen reddedildiği hallerde kararın kanun yoluna tabi olup olmadığına dava dilekçesindeki değere göre belirlendiği görülmektedir.⁶⁷

III. YARGILAMA USULÜNDE DERHAL UYGULANMA İLKESİ BOYUTUYLA PARASAL SINIR

HMK Ek m.1/2 uyarınca kanun yollarına ilişkin düzenlemelerde yer alan parasal sınırın uygulanmasında hükmün verildiği tarihteki parasal sınır miktarı uygulanacaktır. İYUK'ta ise HMK'dan farklı olarak temyiz parasal sınırının değerlendirilmesinde hüküm tarihinin esas alınacağına dair bir düzenleme yoktur. Dolayısıyla, parasal sınırın belirlenmesi bakımından davanın açıldığı, kararın verildiği, bölge idare mahkemesine başvurulduğu veya bölge idare mahkemesinde karar verildiği tarihin mi esas alınacağı belirli değildir.⁶⁸ Bu halde istinaf sınırı bakımından dört ayrı miktarın esas alınma ihtimali ortaya çıkacaktır.

⁶³ Ramazan ÇAĞLAYAN, İdari Yargı Kararlarına Karşı Başvuru Yolları: Fransa-Türkiye: Mukayeseli Bir Deneme, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 312-313. Yazar tarafından, İYUK'ta konu hakkında düzenleme bulunmadığından, HMK'da öngörülene benzer bir yaklaşım benimsenerek davanın esastan karara bağlanmış olması halinde, mahkemece hükmedilen miktara; usulden karara bağlanmış olması halinde dava dilekçesinde talep edilen miktara göre belirlenebileceği ileri sürülmektedir.

⁶⁴ Ramazan ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 761- 763. Bu yaklaşımın tarafların temyiz yoluna başvurmadaki hukuki menfaati üzerine inşa edildiği, zira hukuki yararın davacı bakımından talebinin reddedilen kısmı için davalı bakımından davacının talebinin kabul edilen kısmı bakımından bulunduğu hakkında bkz.: Serdar YILMAZ, "İdari Yargıda Parasal Sınırların Konu ve Zaman Bakımından Uygulanması Sorunu", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2023, C. 4, S. 72, s. 1961.

⁶⁵ YILDIZ, s. 213.

⁶⁶ AÇIMUZ, s. 98. YILMAZ (2023), s. 1963.

⁶⁷ Ankara BİM 10. İDD, 22/12/17, 2017/716 E. 2017/1286 K; D. 12D, 11/4/22, 2021/4237 E. 2022/1701 K; D. 6D. 23/2/23, 2023/565 E. 2023/1983 K. (uyap portal).

⁶⁸ YILDIZ, s. 211.

Usul hukuku alanında ve dolayısıyla yargılama usulünde de geçerli temel ilke, yargılamaya dair hükümlerin derhal yürürlüğe girmesidir. Bu, yeni usul düzenlemelerinin hem yeni kanunun yürürlüğünden sonra açılacak davalarda, hem de eski kanun zamanında açılmış ancak nihayete erdirilmemiş derdest davalara uygulanacak olmasını ifade eder. Bu ilkenin benimsenmesinin nedeni, usul hükümlerinin kamu düzeni ile yakın ilgisidir.⁶⁹ Yargılamaya ilişkin hükümlerin kamu düzenini ilgilendirmesi nedeni ile yargılamanın her aşamasında dikkate alınması ve derdest davalara uygulanma gerekliliğinin istisnası aksinin yeni hükümde açıkça belirtilmiş olmasıdır. Değişiklik getiren düzenlemede, yeni hükmün derdest davalara uygulanmayacağına dair açık bir belirleme yapılması durumunda derhal uygulama ilkesi artık işlevsiz kalacaktır çünkü kanun açıkça aksini belirtmiştir.⁷⁰

Usul kurallarının zaman bakımından uygulanması noktasında derhal uygulanma kuralı yanında ve bununla birlikte, usul işlemlerinin tamamlanıp tamamlanmadığı da değerlendirilmelidir. Yani, bu noktada yeni usul kuralı yürürlüğe girdiğinde ilgili usul işleminin tamamlanıp tamamlanmadığı da dikkate alınmalıdır. Bir usul işlemi tamamlandıktan sonra yeni kural yürürlüğe girerse yeni kanun bu işleme uygulanmaz; tamamlanmış işlemin tekrarı ya da yenilenmesi gerekmez; işlem yapıldığı haliyle geçerliliğinin korur. Oysa henüz tamamlanmamış usul işlemi yönünden yeni kanun, kural olarak hemen yürürlüğe girecek ve işlemi etkileyecektir.⁷¹ Dava, dava dilekçesinin mahkemeye verilmesi ile başlar ve hüküm verilmekle sonuçlanır; bu ikisi arasındaki süreçte, yargılama boyunca devam eden çeşitli usul işlemleri ve aşamaları yer alır. Yargılama sürecindeki usul işlemlerinin her biri ayrı ele alınıp değerlendirilmelidir. Özetle, tamamlanmamış usul işlemleri yeni yürürlüğe giren usul hükümlerinden etkilenirken, tamamlanmış olanlar etkilenmez.⁷²

Usul kurallarının derhal uygulanmasına ilişkin kararlar çoğu kez adli yargıda ve ceza yargılamasında karşımıza çıkmakla beraber⁷³ Danıştay da tespit edebildi-

⁶⁹ Y.HGK, 9/5/18, 2018/502 E. 2018/1049 K. (*legalbank*).

⁷⁰ Y.HGK, 17/9/19, 2019/60 E. 2019/879 K; Y.HGK, 5/4/22, 2020/56 E. 2022/438 K. (*legalbank*).

⁷¹ Ramazan ARSLAN/Ejder YILMAZ/Sema TAŞPINAR AYVAZ/Emel HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 63-65. Y. 15.HD, 21/1/21, 2020/1323 E. 2021/124 K. (*kazancı*).

⁷² Y.HGK, 9/5/18, 2018/502 E. 2018/1049 K; Y. 6.HD, 10/5/23, 2022/1647 E. 2023/1756 K. Öğretide ceza yargılamasına kıyasla, usul kurallarının uygulanmasında infaz aşamasında gerçekleşen kanuni değişiklikler ile infazın yürütümüne ilişkin kanuni değişiklikler için ayrı yorum yapılabileceği ortaya atılmıştır. Buna göre infaz aşamasında maddi hukuka ilişkin bir değişiklik olması halinde, hükmün lehe olup olmadığına tespit edilmesi ve lehe ise geçmişe yürüyecek şekilde uygulanması gerekecektir. Ancak söz konusu olan kanuni değişiklik infaza ilişkin bir değişiklik ise, lehe veya aleyhe olup olmadığına bakılmaksızın, kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla uygulanmasına başlanacaktır. Bkz.: Fatma Ebru GÜNDÜZ, İdari Yaptırımların Zaman Bakımından Uygulanması, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 2007, C.8, S. 32, s. 52.

⁷³ "Yargılama hukukuna ilişkin değişiklikler derhal uygulanma kuralına tabidir. Bu ilkenin *benimsenmesinin nedeni, bu kanun hükümlerinin kamu düzeni ile yakından ilgili olduğu, daima eskisinden*

ğimiz bir kararında idari usul ve yargılama usulüne değişiklik getiren hükümlerin derhal uygulanmasının kabul edilme sebebini açıkça şu şekilde izah etmiştir:

*“Kanunların zaman bakımından uygulanması konusunda genel kural, her metnin yürürlüğe girdiği tarihten sonraki olaylara uygulanmasıdır. Ancak idari usuller ve yargısal usulleri değiştiren kuralların kamu düzeni ile yakından ilgili olmaları bakımından derhal yürürlüğe girecekleri ve kazanılmış hakların korunması dışında herhangi bir nedenle eski usul hükümlerinin uygulanamayacağı kabul edilmektedir”.*⁷⁴

Usul kurallarının derhal uygulanması ilkesi uyarınca yeniden değerlendirilmesine göre güncellenen parasal sınırın devam etmekte olan davalara uygulanması gerektiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla temyiz yoluna başvuru için aranan parasal sınır şartının bölge idare mahkemesince hükmün verildiği tarih esas alınarak tespit edilmesi bu ilkeye dayanmaktadır. Zira temyiz hakkının doğduğu an bölge idare mahkemesinin hükmü kurduğu andır. Hükmün kurulduğu an elde edilen bir hak için o zamanki usul hukuku kuralları uygulanmalıdır. AİHM’e göre de, mahkemeler aksi öngörülmediği sürece usul kurallarını süregelen uyuşmazlıklarda derhal uygulama ilkesini gözetmek suretiyle uygulamalıdır. AİHM, kanun yolu başvurusunun hüküm tarihindeki parasal sınırın uygulanması suretiyle reddildiği davaları değerlendirdiği kararlarında bu şekilde bir yorumun yapılmasında mahkemelerin iş yükünü azaltma amacını meşru görmüştür.⁷⁵

İdari Yargılama Hukukunda usul kurallarına ilişkin derhal uygulama ilkesinin karşımıza çıktığı örneklerden biri 2576 s. K. ek 1. maddesinde yer almaktadır. Maddeye göre, tek hakimle görülecek davalar bakımından artan miktarların, yürürlük tarihinden önce nihai olarak karara bağlanan idare ve vergi mahkemesi kararları ve Danıştay’ın bozma kararı üzerine derece mahkemesinde yeniden görülen davalar bakımından uygulanmayacağı ifade edilmiştir. Bu madde tersiy-

daha iyi ve amaca en uygun olduğu fikri ile kanun koyucunun, fertlere ait olan hakların yeni usul hükümleri ile daha önce yürürlükte olan kısımdan daha iyi ve daha adil korunacağına ilişkin inancıdır. Kural olarak bireylerin usul kurallarının değişmeyeceğine olan güvenleri korunmaz. Buna göre her usul işlemi, işlem tarihinde yürürlükte olan kanuna göre yapılır. Derdest bir davada önceki kanuna göre tamamlanmış işlemlerin yeni kanuna göre tekrarlanmasına gerek yoktur. Yeni usul kanunu, yürürlüğe girmeden önce açılmış olan davalarda tamamlanmamış işlemlere uygulanır. Bu nedenle yargılama esnasındaki her usul işlemi ayrı ayrı değerlendirilmeli, bunların tamamlanmış olanları için yeni usul kanunu uygulanmamalıdır. Derhal uygulama ilkesi, usul kanunlarının geçmişte uygulandığı anlamında yorumlanmamalıdır. Bu nedenle kazanılmış hak ihlalinin söz edilemez. Usul hukuk alanında geçerli evrensel nitelikteki temel ilke, yargılanmaya ilişkin kanun hükümlerinin derhâl uygulanmasıdır. Derhal uygulanmadan kasıt, yeni usul kanununun, hem yeni kanunun yürürlüğünden sonra açılacak davalarda, hem de eski usul kanunu zamanında açılmış derdest davalara uygulanmasıdır”. Bkz.: Y.HGK, 18/1/12, 2012/13701 E. 2012/6 K; Y.İBBGK, 13/4/18, 2016/2 E. 2018/4 K. (kazancı).

⁷⁴ D. 3D, 6/11/86, 1986/1317 E. 1986/2155 K. (uyap portal).

⁷⁵ AİHM, 13/9/11, Canbaz/Türkiye, B. No: 3564/06. (hudoc).

le yorumlandığında yeniden değerlendirilme oranına göre artan parasal sınırlar görülmemekte olan davaları etkileyecek ve davaların tek hakimle mi kurul halinde mi görülmesi gerektiği yeniden değerlendirilip karar verilecektir.⁷⁶ Yargılama usulüne ilişkin böyle bir yorumu kolaylıkla diğer yargılama usul kurallarına uyarlamak mümkündür.

Öyleyse, hem adli yargıda hem de ceza yargılamasında olduğu gibi idari yargılama hukukunda da usul kurallarının uygulanmasında derhal uygulanma ilkesi kabul edilmelidir. Aksini kabul edebilmek, yeni getirilen usul kuralının daha önceki uyuşmazlıklara uygulanmayacağını öngörmek için yani devam eden uyuşmazlıklarda yeni kuralın uygulanmasının önüne geçmek için bir geçiş hükmüne yer verilmiş olunması şartı aranmaktadır. Geçiş hükmü yoksa usule ilişkin getirilen yenilik, yapılan değişiklik ve güncellemeler devam eden davalara derhal ve doğrudan uygulanacaktır.

Geçmiş yıllarda konuya ilişkin, itiraz yolunun genişletildiği dönemlerde, İYUK Geçici 4. ve Geçici 6. maddelerinde; *“itiraza konu olan uyuşmazlıklarla ilgili olarak ilk derece mahkemelerince verilen nihai kararlarının, ilgili Kanunun yayımı tarihinden önce verilen kararların ve Danıştay’ın bozma kararı üzerine mahkemece verilen kararların, Danıştay’da temyiz edilebileceği”* hükme bağlanmış ve önceki usul kurallarının uygulanması gerekliliği ifade edilmiştir. Daha sonra istinaf kanun yolunun kabulü ile Kanuna eklenen Geçici 8. Maddesinde, *“İvedi yargılama usulü hariç olmak üzere bu Kanunla idari yargıda kanun yollarına ilişkin getirilen hükümler, 2576 s. Kanunun, bu Kanunla değişik 3. maddesine göre kurulan bölge idare mahkemelerinin tüm yurttaki görev başlayacakları tarihten sonra verilen kararlar hakkında uygulanır. Bu tarihten önce verilmiş kararlar hakkında, kararın verildiği tarihte yürürlükte bulunan kanun yollarına ilişkin hükümler uygulanır”* hükmü yer almaktadır. Anılan maddede karar anında yürürlükte olan usul kurallarının uygulanacağı ifade edilmiştir. Bu hükümlerde normalde derhal uygulama ilkesi gereği derdest davalarda uygulanması beklenen değişikliklerin geçiş hükümleri ile öngörülen başka şekilde uygulanması mümkün kılınmıştır.

Özetle, denilebilir ki usul kurallarının uygulanmasında usul hükümlerine ilişkin kazanılmış haklardan bahsedilemez. Bu noktada belki muhalif görüşler tarafından hükmü kanun yoluna götürme hakkı mahkeme kararının verilmesi ile doğmasına rağmen kişinin kanun yoluna gitme beklentisi dava açtığı tarihte söz konusudur eleştirisi yapılabilirse de bu yönde bir beklentinin korunması gerekliliğinden bahsedilemez. Zira dava açarken kişide oluşan asıl beklenti hükmü ka-

⁷⁶ YILDIZ, s. 211.

nun yoluna götürebileceği beklentisi değil, davanın ilk derece aşamasında lehine sonuçlanma beklentisidir. Doğrudan kanun yoluna götürebilme niyetinin arandığı ve her zaman korunması gerektiği yorumunu yapmak yargılama usul ilkelerine uygun düşmeyecektir. Ancak yine de mahkemeye erişim hakkı ile korunmak istenen menfaatin yargılama usulünde derhal uygulanma ilkesi ile korunmak istenen menfaatin önüne geçmesi sebebi ile salt bu ilke gerekçesiyle belirsiz hükmün yorumunda hakkı sınırlayıcı biçimde dar yorum yapılamaz. Burada bir değerler önceliği yapılmak suretiyle bireyin hak arama özgürlüğü çerçevesinde mahkemeye erişim hakkına öncelik tanınması gerekir. Yani, yargılama düzeni ile bireyin hak arama özgürlüğü arasında hak arama özgürlüğü lehine hareket edilmelidir.⁷⁷

IV. ANAYASA MAHKEMESİNİN İPTAL KARARI VE KARARIN DEVAM EDEN DAVALAR BAKIMINDAN ETKİSİ

A. Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı

Anayasa Mahkemesi, Samsun Bölge İdare Mahkemesi 2. Vergi Dava Dairesi tarafından itiraz yolu ile önüne gelen uyuşmazlıkta İYUK m.46/1-b bendinin hukuka aykırılığını incelemiş ve söz konusu bendi, Anayasa m.13 ve m.36 yönünden hukuka aykırı bularak iptaline karar vermiştir.⁷⁸

Kararda iptali istenen kuralın belirlilik ve öngörülebilirlik unsurlarını taşımadığından kanunilik ilkesine, elverişlilik ve orantılılık unsurlarını taşımadığından ölçülülük ilkesine uygun olmadığı yönünde iki temel gerekçeye yer verilmektedir.

Yapılan değerlendirmede ilk olarak, itiraz konusu kural, 581.000 TL altında kalan davalar hakkında bölge idare mahkemesinin ilk derece mahkemesi kararını kaldırarak esas hakkında yeni bir karar vermiş olduğu hallerde temyiz yoluna başvuru hakkını ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla bu düzenlemenin hükmün denetlenmesini talep hakkına bir sınırlama getirdiği söylenmektedir. Anayasaya göre temel hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamalar Anayasa m.13'e uygun şekilde yapılmalıdır. Hükmün denetlenmesini talep hakkına getirilecek sınırlamanın da kanunla yapılması, Anayasada öngörülen sınırlama sebebine uygun ve ölçülü olması gerekir. Bu anlamda, sınırlama yapan kanunun şeklen var olması yeterli olmayıp aynı zamanda düzenlemenin uygulamada keyfilğe yol açmayacak derecede belirli, ulaşılabilir ve öngörülebilir nitelikte olması beklenmektedir. Söz konusu hakka getirilen sınırlamanın nedeninin Danıştayın iş yükünü azaltmak olduğunu daha önce ifade etmiştik. Öyleyse getirilecek sınırlamaların bu amaca

⁷⁷ YILMAZ (2023), s. 1977.

⁷⁸ AYM, 26/7/23, 2023/36 E. 2023/142 K.

hizmet etme doğrultusunda ölçülü ve gerekli olması gerekmektedir. Miktar itibariyle temyiz parasal sınırının altında kalan davalarda ilk kez istinaf mahkemesi tarafından davacı aleyhine bir hüküm kurulduğu hallerde temyiz yoluna gidilemediğinden hükmün denetlenmesini talep hakkı ölçüsüz bir şekilde sınırlandırılmaktadır. Bu bakımdan; istinaf mahkemesinin ilk derece mahkemesinin kararını kaldırarak ilk elden verdiği kararların salt davanın konusu olan para tutarının parasal sınırın altında kalması sebebiyle kesin sayılması, Danıştay'ın iş yükünü azaltma amacı ile davacıların kararlarını denetletme hakkını kullanmalarıyla elde edecekleri menfaat arasındaki makul dengeyi onlar aleyhine bozabilecek niteliktedir.⁷⁹ Dolayısıyla istinaf merciin yerel mahkeme kararını kaldırarak yeni ve başka bir karar verdiği durumlarda temyiz yoluna başvuruya ilişkin bir istisna yaratılmamış olması menfaat dengesini davacılar aleyhine bozarak hükmün denetlenmesi hakkının kullanılmasını önünde orantısız bir engel oluşturmaktadır.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, 2575, 2576 ve 2577 sayılı kanunların hiçbirinde bölge idare mahkemesi kararlarını temyiz yoluna götürülebilmek için aranan parasal sınır tespitinde hangi tarihteki sınır miktarının dikkate alınacağı belirlenmemiştir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Danıştay dava dairelerinin çoğu, bu belirlemede, bölge idare mahkemesinin karar tarihini esas almaktadır. İstinaf başvurusunun karara bağlandığı tarihte geçerli olan parasal sınırın esas alınması halinde, davasını açtığı tarihte, verilecek kararı temyiz etme hakkı bulunan davacı, aradan geçen zaman diliminde davanın konusu olan para miktarının, yeniden değerlendirme oranına göre belirlenen parasal sınırın altında kalması nedeniyle bu hakkını kaybedebilmektedir. Bu yönüyle, temyiz yolu açık kararların belirlenmesinde parasal sınırın her sene güncellenerek artırılması suretiyle hangi tarihteki miktarın dikkate alınması gerektiği konusunda yeterli açıklık ve netlik olmadığı, belirlilik ve öngörülebilirliğe sahip olmadığı, bu anlamda kanunilik şartını taşımadığı görülmektedir. Kanuniliğin sağlanması ve bahsedilen olumsuz sonuçların aşılması adına, temyiz bakımından aranan parasal sınırın her yıl artırılmasının belirlilik ve öngörülebilirlik ilkesini ihlal etmesi sebebiyle her yıl yeniden değerlendirme oranında artırılmak suretiyle değil beş yılda bir yasal düzenlemeyle sabit olarak tespit edilmesi savunulmaktadır.⁸⁰

Görüldüğü üzere, İYUK m.46/b'nin uygulanması ile ilgili sorun, temyiz parasal sınırının hangi tarihteki değerinin dikkate alınacağı konusunda kanunda bir belirlilik olmaması sebebiyle hükmün Danıştay dava dairelerince daraltıcı yorumlanmasından kaynaklanmıştır. Danıştay dava daireleri, temyiz hakkının

⁷⁹ Turgut CANDAN, Düşüncelerim, <https://turgutcandan.com/2023/10/27/idari-yargida-kanun-yollarinda-parasal-sinirin-anayasa-mahkemesince-iptali-ve-sonuclari/>, ET: 9/11/23.

⁸⁰ BOZ/TETİK/BÖLÜKBAŞI/NACAK, s. 92.

varlığının tespitinde bölge idare mahkemesinin karar verdiği anda geçerli olan parasal sınırı esas almıştır. Oysa hükmün denetlenmesini talep hakkının temel hak ve özgürlüklerle yakından ve doğrudan ilgisi göz önünde bulundurulduğunda bu hakkın sınırlanmasına yol açan hükmün dar yorumlanmaması gerekir. Çünkü temel hak ve özgürlüklerle ilgili yasal düzenlemelerin yorumunda daraltıcı değil genişletici yorum yapılması esastır. Kaldı ki belirliliği sağlamaya yönelik yapılan yorum ile varılan sonuç da belirliliği sağlamaktan uzaktır. Davacının dava açtığı tarihte yürürlükte ve temyiz sınırı olarak uygulanmakta olan miktar hem davacı tarafından hem de karar verdiği anda hakim tarafından bilinmekteyken, kararın verileceği anı dahi öncesinde tespit edemeyen davacının o andaki temyiz sınırını öngörmesi de mümkün değildir. Bu durumda, belirlilik koşulunu taşıyan tek tarihin dava tarihi olduğunda da kuşku yoktur. Bu bakımdan; bentle ilgili yorumun dava tarihi esas alınarak yapılması gerekirken istinaf kararının tarihi esas alınarak yapılması, temyiz hakkını ve dolayısıyla hükmün denetlenmesini talep hakkını kanunda öngörülme biçimde daraltan bir yorumdur ve hukuka uygunluğu savunulabilir değildir.

Mahkemenin idari yargıda temyiz yoluna ilişkin parasal sınırı iptal etmiş olması, temyize ilişkin parasal sınırın bundan böyle tamamen ortadan kalktığı sonucunu doğurmamaktadır. Zira Mahkemenin, AİHM kararlarından yola çıkarak oluşturduğu kanaat ve kabul üzerine, kanun yollarına ilişkin parasal sınırların bulunması tek başına Anayasa m.36'da düzenlenen mahkemeye erişim hakkını ihlal anlamına gelmemektedir. Anayasa Mahkemesi söz konusu iptal kararında ilgili hükmü yalnızca belirlilik ve münhasır durumlarda hükmün denetlenmesini talep etme hakkı bakımından koruma sağlamaması gerekçeleriyle iptal etmiştir. Dolayısıyla, iptal kararının yürürlüğe girmesine kadar geçecek süreçte, iptal gerekçesinde temas edilen belirsizlikleri gidermek suretiyle parasal sınıra ilişkin yeni bir düzenleme getirilmesi mümkündür.

B. İptal Kararının Devam Eden Davalar Bakımından Etkisi

İptal kararı ile birlikte 2023 yılı itibariyle konusu 581.000 TL'nin altında kalan davalar hakkında temyiz yoluna başvurulamamasına sebep olan kural, Anayasa aykırılığına karar verilerek ortadan kaldırılmıştır.⁸¹ Ancak kararın yürürlüğü, iptal nedeniyle doğacak hukuk boşluğun kamu yararını ihlal edeceği düşünülür-

⁸¹ Karakoç'a göre, teknik olarak Anayasa Mahkemesinin bir hükmün anayasa aykırılığı yönünde verdiği karar esasında bir iptal kararı değildir; çünkü iptal kararı ile hüküm konulduğu andan itibaren hukuk dışına bırakılmaktadır. Yani İptal kararı, hukuka aykırılığa karar verilen hüküm veya işlemi tesis edildiği andan geçerli olmak üzere hukuk dünyasından siler. Öyleyse Anayasa mahkemesinin bir hükmün anayasaya aykırılığı yönünden verdiği karar hukuken "kaldırma" niteliğindedir. Bkz.: Yusuf KARAKOÇ, "Anayasa Mahkemesi Kararlarının Yürürlüğe Girmesi ve Sonuçları", Danıştay Başkanlığı, 138. Y. 2006, s. 181.

ğünden 9 ay süreyle ertelenmiştir. Yasama organından beklenen, bu süreçte temizde parasal sınıra ilişkin iptal kararı gerekçelerini dikkate alarak yeniden düzenleme yapmasıdır.⁸² Zira 6216 s. Kanun⁸³ m.66/1'e göre, "... Mahkeme kararları Devletin yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar". Mahkeme kararının yasama organını bağlaması ancak, iptal kararında kararın yürürlüğe giriş tarihinin ertelendiği durumlarda iptal kararıyla ortaya çıkan hukuki boşluğu doldurmak suretiyle olur. Oysa kanun koyucunun ortaya çıkan hukuki boşluğa rağmen harekete geçmemeyi tercih etmesi ya da harekete geçmeyi ertelemesi mümkündür. Böyle bir durum, ortaya çıkan hukuk boşluğu sorununu fiilen çözümsüz bırakır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usullerini düzenleyen 6216 s. Kanuna göre, Anayasa Mahkemesi tarafından aksine karar verilmedikçe kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların yalnız belirli maddelerinin iptaline karar verilmesi halinde bunlar, iptal kararının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Ancak Mahkeme, iptal kararının yürürlük tarihini de kararında belirleyebilir. Mahkemenin iptal kararının yürürlüğe girmesini ertelediği durumlarda yürürlüğe girmeyen kararın bağlayıcılığından bahsedilemeyecek; iptal kararı doğrultusunda işlem yapma ve karar verme zorunluluğu da doğmayacaktır. Çünkü Anayasa'ya aykırılığı sabit olan kanun hükmü yok hükmünde değildir, iptal kararı yürürlüğe girinceye kadar yürürlüktedir. Nitekim, Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilen ve dolayısıyla hukuk düzenindeki varlığı ortadan kalkan ancak yürürlüğe girişi ileri bir tarihe ertelenen kanun hükmü dikkate alınmak suretiyle devam eden davalarda mahkemeler tarafından karar tesis edilebilmektedir. İşte tam da bu sebeple, iptal kararı yürürlüğe girmeden dahi yasama organınca yeni bir düzenleme yapılması mümkün ve gereklidir.⁸⁴ Anayasaya aykırılığı Anayasa Mahkemesi tarafından saptanan bir kanun hükmünün uygulanabilir kalmasını önlemenin tek yolu budur.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelenmesinin tek amacı, yasama organına anayasaya aykırı bulunup iptal edilen hüküm yerine yeni düzenleme yapması için süre verilmesi olarak kabul edilirse varılan sonucun yanlış ve anlamsız olduğu değerlendirilebilir. Ortada Anayasa'ya aykırı olduğu açıkça tespit edilerek iptal edilmiş bir hüküm varken, sırf yürürlük tarihinin ertelenmesi, iptal edilen hüküm hukuka uygun kılmayacağından iptal edilen hüküm hiç iptal edilmemiş gibi bu süreçte uygulanması mantık dışıdır. Kaldı ki erteleme süresinin 1 yıla kadar

⁸² D. İDDK, 30/10/13, 2010/2292 E. 2013/3366 K.

⁸³ 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun.

⁸⁴ KARAKOÇ, s. 186-188.

uzatılması mümkündür. Bu kadar uzun bir süreç boyunca iptal edilen hükmün hukuk düzenince korunması, anayasa aykırılık tespitini ve iptal kararını anlamsız kılacaktır.⁸⁵

Danıştay'ın da konuya ilişkin görüşü, Anayasa Mahkemesi tarafından verilen iptal kararı ile ortaya çıkan hukuki sonuçların, söz konusu hükümlerin yürürlükte bulunduğu dönemlerde açılmış ve iptal kararının verildiği anda derdest durumda olan davalarda göz önünde alınması gerektiği yönündedir.⁸⁶

Vergi uyumsuzluğuna ilişkin açılan dava devam ederken, davaya konu tahakkuk fişini düzenleyen kanun hükmünün iptali için Anayasa Mahkemesinde dava açılmış ve derece mahkemesinde dava devam ederken Anayasa Mahkemesi kanun hükmünün iptali kararını vermiştir. İptal kararının yürürlük tarihinin ileri bir tarihe ertelenmiş olması dolayısıyla vergi mahkemesi tarafından Anayasa m.153 (iptal kararlarının geriye yürümeyeceği) hükmü esas alınmak suretiyle dava, iptal edilen kanun hükmü kapsamında görülmüştür. Görüldüğü üzere, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı ile kanun koyucu tarafından giderilmesi gereken hukuki bir boşluk doğmuş, bu boşluk dolayısıyla mükellef, iptal kararının yürürlük tarihine kadarki süreç boyunca zarara uğramıştır. Söz konusu karar, Danıştay 4. Dairesi tarafından, iptal kararının ileriye dönük olarak ertelenmiş olmasının görülmekte olan davalarda Anayasa'ya aykırılığı saptanarak iptal edilen hükmün uygulanması sonucunu doğuramayacağı gerekçesiyle vergi mahkemesi kararını bozmuştur.⁸⁷

⁸⁵ Öğretide Karakoç, aksine bir yorumla, iptal kararının bağlayıcılığının kararın yürürlüğünden önce başladığının kabulü yürürlüğün ertelenmesini anlamsız hale getireceğinden yürürlük tarihine kadarki süreçte hükmün mevcut haliyle uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Bkz.: KARAKOÇ, s. 184. Başka bir gerekçeyle de aksi yorum yapan Küçük, AYM tarafından verilen iptal hükmüyle Anayasaya aykırılığı sabit ve bilinir hale gelen bir hukuk kuralı, Anayasal hükümler icabı resmi olarak yürürlüğünü sürdürmeye devam etmekte olduğu için uygulanması gerektiği fikrini savunur. Bkz.: Adnan KÜÇÜK, "Anayasa Mahkemesi Tarafından Verilen İptal Kararlarının Erken Açıklanmasına ve Yürürlüğün Ertelenmesine Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y. 2013, S. 3, s. 322. Özbudun da, Anayasaya aykırılığı saptanmış bir normun bir yıla kadar varabilen bir ek süre için yürürlüğünü devam ettirmesi sakıncasız sayılmayacağını, iptal edilen hükmün teknik yönden geçerliliğini koruduğu ancak sosyolojik olarak geçerliliğini yitirdiğini ifade etmektedir. Bkz.: Ergun ÖZBUDUN, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 446.

⁸⁶ Söylemek gerekir ki, Yargıtay'ın konuya yaklaşımı aynı yönde değildir. Danıştay için yaptığımız bu açıklama Yargıtay'ı bu şekilde değildir. Yargıtay, yürürlük tarihinin ertelendiği hallerde halen yürürlükte olan hukuka aykırılığı tespit edilmiş normun uygulanması gerektiğini aksi takdirde somut norm denetimi mantığına aykırı hareket edilmiş olacağını savunmaktadır. Y.13.CD, 11/6/12, 2012/2085 E. 2012/13705 K. (*hukuktürk*); Y.12.CD, 14/6/13, 2013/8294 E. 2013/16324 K; Y.12. CD, 13/6/13, 2013/11049 E. 2013/16111 K. (*kazancı*).

⁸⁷ Danıştay 4. Dairesi'nin söz konusu kararında; Anayasa Mahkemesi'nce bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tümünün ya da bunların belirli hükümlerinin Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiş olduğunun bilindiği halde görülmekte olan davaların Anayasa'ya aykırılığı saptanmış olan kurallara göre görüşülüp çözümlenmesinin Anayasa'nın üstünlüğü prensibine ve hukuk devleti ilkesine aykırı düşeceği belirtilmiştir. Bkz.: D. 4D, 9/5/11, 2011/2546 E. 2011/3384 K. Benzer yönde bkz.: D. 2D, 1/6/2005, 2004/1545 E. 2005/1886 K; D. 7D, 24/5/12, 2009/9279 E. 2012/2466 K; D. 8D, 30/3/10, 2008/6287 E. 2010/1548 K. (*uyap portal*).

Yine, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi ertelemiş olmasının yasama organına aynı konuda, iptal kararının gerekçesine uygun olarak yeni bir düzenleme için olanak tanımak ve ortada hukuki bir boşluk yaratmamak amacına yönelik olduğunu vurgulamıştır. Kararın devamında erteleme süresi içinde iptal edilen hükme göre karar verilmesinin, Anayasa'ya aykırılığı hükmen saptanmış bir kuralın uygulanmasının hukuken korunması gibi bir sonuca neden olacağı ve bunun Anayasa'nın üstünlüğü ve hukuk devleti ilkesine aykırı düşeceğine karar vermiştir.⁸⁸

Kararla ilgili yapılacak bir diğer değerlendirme de, yasama organına tanınan dokuz aylık erteleme süresinde karar gerekçesine uygun yeni bir düzenleme yapılmaması halinde bu sürenin sonunda uygulamanın nasıl olacağıdır. Yeni düzenleme yapılmadığı takdirde, maddenin ilk fıkrasının "... bölge idare mahkemelerinin aşağıda sayılan davalar hakkında verdikleri kararlar, başka kanunlarda aksine hüküm bulunsa dahi Danıştay'da, kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde temyiz edilebilir." hükmü gereğince, daha önce parasal temyiz sınırını aşmış olmaları sebebiyle temyize tabi olan kararlara da temyiz yolu kapanmış olacaktır. Zira vergi, tam yargı ve iptal davalarında dava konusu para miktarının 100.000 TL'yi aşan bölge idare mahkemelerince verilen kararların temyiz edilebilmeleri, İYUK m.46/b'nin yürürlükte olması ile mümkündür. Bahse konu düzenleme yürürlükten kalkınca, konuları olan para miktarı ne olursa olsun anılan davalarda verilen istinaf kararlarının temyizi olanaksızlaşır. Bir şeyi sayma yoluyla belirtiyorsak, orada sayılmayanlar kapsam dışı bırakılmaktadır.

V. HÜKMÜN DENETLENMESİNİ TALEP HAKKININ SINIRLANMASINDA DANIŞTAYIN İŞ YÜKÜNÜN AZALTIKMASI AMACININ MEŞRULUĞU

Yukarıda değindiğimiz üzere, hükmün denetlenmesini talep hakkı, hak arama özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilen ve bu hakkın kapsamında kalan bir haktır. Dolayısıyla hükmün denetlenmesini talep hakkının sınırlandırılmasına ilişkin değerlendirmede bulunurken hak arama özgürlüğünün sınırlandırılması boyutuyla değerlendirme yapmak gerekir. Anayasa Mahkemesi çalışmamıza konu kararında da hükmün denetlenmesini talep hakkına getirilen sınırlamanın anayasaya aykırılığı incelenirken hak arama hürriyeti kapsamında değerlendirme yapılmıştır. Mahkeme, belli bir tutarı aşmayan kararlara karşı kanun yolunun kapatılarak hak arama özgürlüğünün sınırlandırılmasının amacının Danıştay'ın iş yükünün azaltılması olduğunu ifade etmiş, bu amacı gerçekleştirmeye yönelik getirilen parasal sınırın söz konusu amacı

⁸⁸ D. İDDK, 30/10/13, 2010/2292 E. 2013/3366 K. Vergi Dava Daireleri Kurulunun da konuya ilişkin aynı görüşte kararları mevcuttur: D.VDDK, 10/6/2006, 2005/255 E. 2006/181 K; D. VDDK, 29/5/13, 2013/8 E. 2013/227 K. (uyap portal).

gerçekleştirmeye yönelik ölçülü bir sınırlama olmadığına karar vermiştir.⁸⁹ Kararda, hak arama özgürlüğü ile Danıştay'ın iş yükünün azaltılması amacı arasında makul bir denge gözetilmesi gerektiği vurgulanmış; Anayasada sınırlama sebebi öngörülmemiş bir temel hak olan hak arama özgürlüğünün sınırlanması mahkemelerin iş yükünü azaltmak gibi bir değerle meşrulaştırılmıştır. Bu gerekçenin, Mahkemenin [Danıştay'ın] iş yükünün azaltılmasının hak arama özgürlüğünün sınırlandırılması-na meşruluk kazandırıp kazandırmayacağı tartışılmalıdır.

Anayasa m.13'e göre bir hakkın sınırlandırılması ancak o hakkın düzenlendiği hükümde gösterilen özel sınırlama nedenlerinin varlığı halinde mümkündür.⁹⁰ Bu tespit, düzenlendiği hükümde hiçbir sınırlama nedenine yer verilmeyen temel haklar ile özgürlüklerin sınırsız kullanıma açık olup olmadığı sorusunu karşımıza çıkarmaktadır.⁹¹ Sınırsız bir hak ve özgürlük düşüncesi kabul edilemeyeceğinden Anayasada bazı hak ve özgürlükler için hiçbir sınırlama nedenine yer verilmemiş olmasının o hakkın kullanımını tümüyle sınırsız hale getirmediği kabul edilmektedir.⁹² Doktrinde bu konuda “*eşyanın tabiatında mevcut objektif sınırlar*”⁹³ veya “*içkin sınırlar*”⁹⁴ teorileri ortaya atılmıştır.

Anayasal sınırlamalar genellikle sınırladığı temel hak ve özgürlüğe ilişkin maddenin içinde yer alırlar. Birtakım hak ve özgürlükler içinse genel ya da özel hiçbir sınırlama nedenine yer verilmemiştir. Hak ve özgürlüklere ilişkin hiçbir sınırlama sebebi gösterilmese bile bunların kendi doğasından ve niteliğinden kaynaklanan sınırlarının bulunduğu, bir hakkın ancak kendi doğasından kaynaklanan sınırları içinde korunabileceği kabul edilmektedir.⁹⁵

⁸⁹ Mahkemeye göre, “... tutarı itibariyle önemsiz kabul edilemeyecek davalarda ilk kez bölge idare mahkemesince davacı aleyhine verilen bir hüküm kurulması durumunda kişilere aşırı külfet yüklemekte, Danıştayın iş yükünün azaltılması amacı ile davacıların hükmün denetlenmesini talep etme haklarını kullanmadaki menfaatleri arasında denge davacılar aleyhine bozulmaktadır. Bu nedenle konusu 581.000 TL altında kalan tüm vergi davaları tam yargı davaları ve idari işlemlerden kaynaklanan davalarda ilk kez davacılar aleyhine hüküm kuran bölge idare mahkemesi kararına karşı temyiz kanun yoluna başvurulmaması hükmün denetlenmesini talep etme hakkına orantısız bir sınırlama getirmektedir”.

⁹⁰ Anayasa m.13; “*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir*”.

⁹¹ Mehmet SAĞLAM, “Ekim 2001 Tarihinde Yapılan Anayasa Değişiklikleri Sonrasında Düzenlendikleri Maddede Hiçbir Sınırlama Nedenine Yer Verilmemiş Olan Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırı Sorunu”, Anayasa Yargısı Dergisi, Y. 2002, C. 18 S. 1, s. 21.

⁹² SAĞLAM, s. 93.

⁹³ ÖZBUDUN, s. 113.

⁹⁴ İçkin sınırlar teorisini ortaya atan, Alman hukukçu Friedrich Müller'dir. İçkin sınırlara ilişkin teorilerin ortak özelliği, tüm temel haklar için geçerli olmasıdır. Teoriye ilişkin açıklamalar için bkz.: Arda ATA-KAN, “Friedrich Müller'in 'Temel Hakların Nesnel Sınırlılığı' Teorisi Üzerine Bir İnceleme”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2010, C. 16, S. 3-4, s. 16 vd.

⁹⁵ Tijen DÜNDAR SEZER, “1982 Anayasasına Göre Özel Sınırlama Sebebi Bulunmayan Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması Sorunu ve Anayasa Mahkemesi Kararları”, Anayasa Hukuku

Hakkın doğası gereği sınırlı olduğu anlayışı, Anayasanın 12. maddesinde ifade edilen ve hakkın doğasında var olan ödev anlayışına dayandırılmaktadır.⁹⁶ Zira Anayasa m.12'de hak ve ödev ilişkisi düzenlenerek temel hakların doğal sınırı ortaya konulmuştur. Anılan maddenin 2. fıkrası, "*Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder*". biçimindedir. Bu fıkranın gerekçesine baktığımızda ise temel hak ve özgürlüklerin ikinci bir niteliği olarak bunların, içinde yaşanılan topluma, aileye ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumlulukları beraberinde getirdiği, kişinin sahip olduğu hak ve özgürlükleri kullanırken bu ödev ve sorumlulukları göz önünde bulundurmamak zorunda olduğu belirtilmiştir. Dahası, yasama sürecinde Danışma Meclisinin kabul ettiği halinde yer alan "*Temel hak ve hürriyetler, ancak bu ödev ve sorumluluklara bağlı olarak kullanılabilir*" ifadesinin ikinci fıkranın yeterince açık ve belirli olması sebebiyle Milli Güvenlik Konseyince madde metninden çıkarılmıştır.⁹⁷

Temel hak ve özgürlüklerin kullanımının sınırlanmasında özel sınırlama sebebi sisteminin öngörüldüğü anayasal sistemimizde, Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebepler dışında hakkın sınırlanmasından söz edilemez.⁹⁸ Öte yandan, yukarıda açıklandığı gibi, her hakkın, kişinin menfaatlerini korumak yanında ona ödevler yüklediği ve doğası gereği sınırlar içerdiği kabul edilmektedir.⁹⁹

Hiçbir sınırlama nedeni içermeyen özgürlüklerden biri de hak arama özgürlüğüdür. Anayasa Mahkemesinin, hiçbir hak ve özgürlüğün kullanımının sınırsız olmadığı gibi hak arama özgürlüğünün de sınırsız bir şekilde kullanılamayacağını, hak arama özgürlüğünün nesnel sınırları çerçevesinde kullanılabileceğini ifade ettiği kararlarına rastlanmaktadır. AİHM kararlarında da hak arama özgürlüğünün doğasında birtakım sınırlandırmalar olduğu ve doğası gereği sınırlandırılacağı görüşüne rastlanmaktadır.¹⁰⁰ AİHM, söz konusu kararlarda mahkemeye erişim

Dergisi, Y. 2014, C. 3, S. 5, s. 378; SAĞLAM, s. 21. Anayasa Mahkemesinin konuya ilişkin değerlendirmesi için: "*Özel sınırlama nedeni öngörülmemiş hakların da hakkın doğasından kaynaklanan bazı sınırları bulunduğu kabul edilmektedir. Ayrıca, hakkı düzenleyen maddede herhangi bir sınırlama nedenine yer verilmemiş olsa da, Anayasa'nın başka maddelerinde yer alan kurallara dayanarak bu hakların sınırlandırılması da mümkün olabilir. Dava açma hakkının kapsamına ve kullanımına ilişkin düzenlemelerin hak arama özgürlüğünün doğasından kaynaklanan sınırları ortaya koyan ve hakkın norm alanını belirleyen kurallar olduğu açıktır*" Bkz.: AYM, 22/11/12, 2012/132 E. 2012/179 K. RG, 26/7/13, S. 28719.

⁹⁶ Abdurrahman EREN, Anayasa Hukuku Dersleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 567, s. 580.

⁹⁷ <https://www.anayasa.gov.tr/> (ET: 25/5/24).

⁹⁸ Kemal GÖZLER, İnsan Hakları Hukuku, Ekin Yayınevi, Bursa, 2017, s. 349.

⁹⁹ EREN, s. 585; Yavuz ATAR, Türk Anayasa Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 133.

¹⁰⁰ AİHM, 21/02/1975, Golder/Birleşik Krallık, B. No: 4451/70; AİHM, 28/5/1985, Ashingdane/Birleşik Krallık, B. No: 8225/78. (*hudoc*). Ahmet EKİNCİ, "Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Kararlarında Mahkemeye Erişim Hakkı", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2014, C. 18, S. 3-4, s. 830.

hakkının dayanağı olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde sınırlama rejimi düzenlenmemiş olmasına rağmen bunun mahkemeye erişim hakkının hiçbir surette sınırlandırılmayacağı anlamına gelmeyeceğini hakkın niteliğinden kaynaklı sınırlamaların devletin takdir yetkisinde olduğunu vurgulamaktadır.

Anayasa Mahkemesi, anayasada sınırlama sebebi öngörülmemen temel hakların Anayasanın diğer hükümlerine dayanarak ya da belli başlı bazı hükümlerle bir arada değerlendirilerek sınırlanması gerektiğini kabul etmiş; bu nesnel sınırları farklı kararlarda farklı gerekçelere dayandırarak tespit etmiştir. Anayasa Mahkemesi, önüne gelen 5271 s. Ceza Muhakemesi Kanunu m.272/3-a bendinde yer alan *"ceza mahkemelerince hükmedilen iki bin liraya kadar adli para cezalarına ilişkin hükümlerin temyiz edilemeyeceği"*ne daire hükmü incelediği kararında hak arama özgürlüğünün sınırlanmasına ilişkin değerlendirmede bulunmuştur. Mahkemeye göre, *"... hak arama özgürlüğü için herhangi bir sınırlama nedeni öngörülmemiş ise de mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usullerinin kanunla düzenleneceğini öngören Anayasanın 142 ve davaların mümkün olan süratle sonuçlandırılmasını ifade eden anayasanın 141. Maddesinin hak arama hürriyetinin kapsamının belirlenmesinde gözetilmesi gerekir"*.¹⁰¹ 141 ve 142. Maddelerin hak arama özgürlüğünün sınırlarının belirlenmesinde gözetileceği vurgusu, hak arama özgürlüğünün düzenlendiği hükümde sınırlama sebebine yer verilmesi de diğer anayasa hükümleri ele alınarak sınırlama sebeplerinin ortaya koyulabileceğine işaret etmektedir.¹⁰²

Anayasa Mahkemesinin hak arama özgürlüğünün nesnel sınırlarının varlığını ortaya koymaya çalıştığı bir başka karar da evlatlık ilişkisinin sona erdirilmesi talebinde bulunabilmek için sahip olunan dava hakkının evlat edinme işleminin üzerinden 5 yıl geçmekle düşeceğine ilişkin hükmü incelediği karardır. Burada Mahkeme, dava açma hakkının nesnel sınırını Anayasanın 41. maddesine dayandırmış ve dava hakkını 5 yıllık süreye bağlayan düzenlemenin kişinin dava hakkına ölçsüz bir sınırlama getirerek hak arama özgürlüğünün özüne zarar verdiğine karar vermiştir.¹⁰³

Dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin yorumu, hakkı düzenleyen maddede herhangi bir sınırlama nedenine yer verilmemiş olmasına rağmen Anayasa'nın diğer maddelerinde yer alan nesnel kurallara dayanarak hakkın sınırlandırılmasının mümkün olduğu şeklindedir. Öyleyse, Anayasa'da açık olarak ifade edilmese de bir hakkın sınırı ya da sınırlanmasında diğer hak ve özgürlükler birer sınır olarak değerlendirilmek suretiyle somutlaşabilecektir.

¹⁰¹ AYM, 23/7/2009, 2006/65 E. 2009/114 K. RG, 7/10/2009, S. 27369.

¹⁰² DÜNDAR SEZER, s. 392.

¹⁰³ AYM, 27/12/12, 2012/35 E. 2012/203 K. RG, 12/7/13, S. 28705.

Anayasa Mahkemesinin temyiz kanun yolunda parasal sınırın iptaline ilişkin verdiği kararda ise hak arama özgürlüğünün (hükmün denetlenmesini talep hakkının) sınırlama gerekçesi olarak Danıştay'ın iş yükü gösterilmiş, ardından bu gerekçenin hakkın sınırlanmasında meşru olduğu kabulü yapılarak ölçülülük incelemesine geçilmiş ve ölçülü bulunmayarak hükmün iptali yönünde karar verilmiştir.

Bir hakkın kullanımının sınırlanma şartlarında, sınırlama sebebinin meşru olması başka, ölçülü olması başka bir şeydir. Sınırlama sebebinin meşru olması, anayasanın ilgili hükmünde o hak ve özgürlük için öngörülmüş sınırlama nedenlerine dayanılmasıdır.¹⁰⁴ Sınırlamanın ölçülü olması ise, hakkın sınırlanmasında müracaat edilen aracın sınırlama amacını gerçekleştirmeye elverişli olmasını, bu aracın, sınırlama amacı açısından gerekli olmasını ve araçla amaç arasında makul bir oran olmasıdır. Sınırlamanın hukuka uygunluğu incelenirken önce meşruluğunun değerlendirilip sonra ölçülü olup olmadığının değerlendirilmesi uygun olur. Anayasa Mahkemesinin anılan iptal kararında ise sınırlama sebebi olarak gösterilen Danıştay'ın iş yükü gerekçesi meşru bir zemine oturtulmamış, dayanaksız bir gerekçedir ve dayanaksız gerekçenin ölçülü olup olmadığı tartışılmıştır. Mahkemenin hak arama özgürlüğünü Danıştay'ın iş yükü amacı ile sınırlandırma konusunda yaptığı değerlendirmede açıkça yer almamakla birlikte varsayımsal olarak Anayasanın 141 ve 142. Maddelerine dayandığı söylenebilir. İlgili maddelere dayanılarak ucu açık bir şekilde sonsuz farklı sınırlama sebebi ortaya konabilir. Bu da doğal olarak hakkın özünü ihlal etmekte ve bu hakla korunmak istenen menfaat zedelenmektedir. Anayasa Mahkemesinin söz konusu iptal kararı isabetli kabul edilse dahi, dayandığı gerekçenin ölçülülüğe dair değerlendirmede bulunduğu kısmı sorunlu görünmektedir. Hakkın düzenlendiği hükümde sınırlama sebebi yer almaması durumunda, nesnel bir sınır çizilecekse temel hakkı sınırlandırmaya dayanak olabilecek bir başka anayasal/yasal hükmün ortaya konması, eğer varsa 13. maddedeki sınırlama ilkelerinin kritiğinin yapılması uygun düşer. Aynı zamanda, sınırlama sebebi öngörülme-yen temel hakların diğer Anayasa hükümlerine doğrudan dayanılarak ya da Anayasanın belirli hükümlerinin birlikte değerlendirilmesiyle sınırlanmasında özgürlük lehine yorum yapılması, 13. maddedeki ölçütlerin mutlaka etkili bir şekilde kullanılması gerekir. Öyleyse, hak arama özgürlüğüne ilişkin sınırlandırmaların ancak açık anayasal hükümler ve özellikle temel hak çatışmalarıyla haklı kılınmaları gerekir.¹⁰⁵

¹⁰⁴ ÖZBUDUN, s. 113.

¹⁰⁵ DÜNDAR SEZER, s. 402.

SONUÇ

Anayasa m.36'da düzenlenen hak arama hürriyeti kapsamında hükmün denetlenmesini talep etme hakkı, kişinin aleyhine verilen bir hükmün başka bir yargı mercii tarafından gözden geçirilmesini ve denetlenmesini isteyebilmesini teminat altına almaktadır. 2577 s. Kanun'un "*Temyiz*" başlıklı m.46/1-b bendi, konusu yüz bin Türk lirasını (2023 itibariyle 581.000; 2024 yılı için 920.000 TL) aşan uyuşmazlıklara ilişkin bölge idare mahkemesi kararlarının temyize tabi olduğu kurala bağlanmıştır.

Anayasa Mahkemesi, yargılama usulüne ilişkin parasal sınırların ölçülü ve demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olması kaydıyla Anayasa'ya aykırılık oluşturmadığına karar vermektedir. Mahkeme burada ölçülülüğü "*önemlilik ölçütü*" kullanarak dava değerine göre tespit etmektedir. Mahkemeye göre parasal yönden daha az önemli sayılabilecek davalar için temyiz sınırı öngörülmesinin ve kanunda belirlenen sınırın, adalet duygusunu rencide edecek veya hukuk devleti kavramıyla bağdaşmayacak sonuçlara yol açacak boyutta bulunmaması durumunda, öngörülen bu sınır, hak arama özgürlüğünü ihlal etmeyecektir. Yani Mahkeme, davaların öneminin parasal değerlerine göre ölçüleceği görüşünü savunarak bir önemlilik kriteri yaratmıştır. Oysa haklılığın değerinin paranın miktarıyla ölçülmesi adalet kavramından uzak bir düşüncedir.

Konunun bu yönü bir tarafa bırakılırsa, parasal sınıra ilişkin asıl sorun yaratan nokta, 2577 s. K. Ek madde 1'de, bu Kanun'da öngörülen parasal sınırların önceki yılda uygulanan parasal sınırların her sene 213 s. Kanun uyarınca Hazine ve Maliye Bakanlığınca tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında arttırılması suretiyle uygulanacağı öngörülmesine rağmen temyiz şartı olarak parasal sınırın yargılamanın hangi andaki değerinin dikkate alınacağını öngörmemesidir. Uygulamada Danıştay, temyiz hakkının varlığının tespitinde istinaf mahkemesinin hüküm tarihinde geçerli sınırı dikkate almaktadır. Dava tarihi ile hüküm tarihi arasındaki süreçte her sene güncellenen parasal sınırın derdest davalara uygulanması, davanın açıldığı yıl sonuçlandırılmamış olması sebebiyle karar verildiği tarihte temyiz sınırının yükselmiş olmasından dolayı kararın temyiz edilememe külfetinin davacı tarafa yüklenmesi anlamına gelir, kaldı ki çoğu zaman da davalar açıldığı yıl sonuçlanmaz. Danıştay uygulamasının bu yönüyle konusu para olan idari davalarda, aslında dava açıldığı tarihte yürürlükteki düzenlemelere göre ileride temyiz edilebilecek davaları, öngörülemez bir şekilde her sene yeniden değerlendirme oranlarına göre temyiz edilebilir olmaktan çıkardığı görülmektedir. Görüldüğü üzere, bendin uygulanması ile ilgili sorun, temyiz parasal sınırının hangi tarihteki değerinin dikkate alınacağı konusunda kanunda bir belirlilik olmaması sebebiyle hükmün Danıştay dava dairelerince daraltıcı yorumlanmasından kaynaklanmıştır.

Öte yandan, usul kurallarının bireyler nezdinde kazanılmış hak yaratmaya-çağı kabulüyle yargılama hukukunda ve yargılama usulüne ilişkin değişikliklerde derhal uygulanma ilkesi geçerlidir. Derhal uygulanma, yeni usul düzenlemele-
rinin hem yeni kanunun yürürlüğünden sonra açılacak davalarda, hem de eski kanun zamanında açılmış ancak nihayete erdirilmemiş derdest davalara uygula-
nacak olmasını ifade eder. Bu ilke, temyiz şartı olarak parasal sınırlar bakımından Danıştay uygulamasında karşımıza çıkan durumu haklı kılar. Zira görülmekte olan dava esnasında, davanın bir aşamasında bir usul değişikliği meydana gelmiş-
tir. Değişikliğin meydana geldiği andaki durumun dikkate alınarak değerlendirilme yapılması yargılama kuralları gereğidir. Burada davacı bakımından, davayı açtığı tarihte temyiz yoluna başvurma hakkını da elde ettiği ve hükmü temyiz edebilme noktasında bir kazanılmış hakkı olduğundan bahsedilemez. Temyiz hakkı davacı bakımından ancak hüküm kurulduğu anda doğar.

Derhal uygulanma ilkesinin varlığına rağmen, hükmün denetlenmesini is-
teme hakkı, anayasal dayanağı olan temel hak ve özgürlüklerden olduğu için bu tür yasal düzenlemelerin yorumlanması gerektiğinde hakkı daraltıcı eğilim değil genişletici eğilim benimsenmelidir. Öyleyse, davanın açıldığı tarihteki uyumsuz-
luk konusu dava değerinin temyiz aşamasına gelinceye kadar değersizleştiğini ve hak arama imkanının ortadan kalktığını söylemek mümkündür. Öncelikle temyiz şartı olarak hangi andaki parasal sınırın uygulanacağına ilişkin açık bir ifadenin kanuna konulması gerekir. Dava devam ederken değişen parasal sınırların gözden geçirilmesi ve yeni parasal sınırların derdest davalar bakımından uygulanmaması değerlendirilmelidir.

Çalışmamızda incelenen Anayasa Mahkemesi iptal kararında Mahkeme, hükmün denetlenmesini talep hakkının (hak arama özgürlüğünün) sınırlanma-
sında kanunilik ve ölçülülük değerlendirmeleri yaparken sınırlamayı Danıştay'ın iş yükünün azaltılması amacına dayandırmaktadır. Özellikle ilk kez bölge idare mahkemesince esastan inceleme yapılarak hüküm kurulan hallerde temyiz yolu-
nun parasal sınır sebebiyle kapalı olmasının hükmün denetlenmesini talep hak-
kının sınırlandırılmasında Danıştay'ın iş yükünün azaltılması karşısında orantısız bir araç olduğu gerekçesini ortaya koyarken söz konusu amacın meşruluğunu hiç değerlendirmemiş, bu amacın meşruluğunu anayasal bir zemine oturtmamıştır.

Hükmün denetlenmesini talep hakkının sınırlanması, diğer temel hak ve öz-
gürlüklerde söz konusu olduğu gibi ancak Anayasa m.13'te öngörülen ölçütlere uygun biçimde olabilir. Bu ölçütlerden biri de temel hakların sınırlanmasında hakkın düzenlendiği hükümde yer verilen sınırlama sebebine dayanılmış olma-
sıdır. Sınırlama sebebi öngörülme-yen hakların sınırlandırılmasında ise hakkın doğasından kaynaklanan nesnel sınırlar fikri ortaya atılmış olsa da, bu sınırlar

belirlenirken Anayasa'nın diğer hükümlerine doğrudan dayanılarak ya da belirli hükümlerinin birlikte değerlendirilmesi suretiyle sınırlanmasında özgürlük lehine yorum yapılması makul olacaktır. Bir özgürlüğün nesnel sınırlarını anayasal başka hükümlere dayandırmadan belirlemek, çalışma konusu kararda da olduğu gibi sübjektif değerlendirmeleri beraberinde getirecektir. Öyleyse, hak arama özgürlüğüne ilişkin sınırlandırmaların ancak açık anayasal hükümler ve özellikle temel hak çatışmalarıyla haklı kılınmaları gerekir. Anayasa Mahkemesi'nin aksi yöndeki kabulüne rağmen hükmün denetlenmesini talep hakkının sınırlanmasında herhangi bir mahkemenin (çalışma konumuz bağlamında Danıştay'ın) iş yükünün azaltılması amacı meşru görülemez.

KAYNAKÇA

- AÇIMUZ, Bige, İdari Yargılama Hukukunda Olağan Kanun Yollarına Başvurunun Sınırlanması, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023.
- ARAT, Nilay, “Madde 46”, İdari Yargılama Usulü Kanunu (Vergi Uygulaması Dahil), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022. (Ed. Mustafa Aslan).
- ARIKAN, Abdullah, Vergi Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder / TAŞPINAR AYVAZ, Sema/ HANAĞASI, Emel, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.
- ATAKAN, Arda, “Friedrich Müller’in ‘Temel Hakların Nesnel Sınırlılığı’ Teorisi Üzerine Bir İnceleme”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2010, C. 16, S. 3-4.
- ATAR, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023.
- AYDINOĞLU, Zeynep Nihal, “İstinaf Kanun Yolunun İdari Yargılama Usulüne Başlıca Etkileri”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y.2018 C. 9, S. 34.
- BOZ, Selman Sacit/ TETİK, Ahmet Talha / BÖLÜKBAŞI, Mustafa Oğuzhan / NACAĞ, Mehmet, Türk İdari Yargılama Hukukunda Temyiz, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan, İdari Yargı Kararlarına Karşı Başvuru Yolları: Fransa-Türkiye: Mukayeseli Bir Deneme, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan, İdari Yargıda Kanun Yolları (Kararlara Karşı Başvuru Yolları), Asil Yayıncılık, Ankara, 2008.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan, İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- ÇAYAN, Gökhan, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mahkemeye Erişim Hakkı”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 2016, C. 7, S. 28.
- DEMİRKOL, Selami / KOÇ, Melih, “İdari Yargılama Usulü Yenilenirken İstinaf Kanun Yolu Öngörüsü-Danıştayın İçtihat Mahkemesi Rolünün Güçlendirilmesi”, Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu, Y. 148.
- DERDİMAN, Cengiz, İdari Yargının Genel Esasları, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa, 2014.
- DÜNDAR SEZER, Tijen, “1982 Anayasasına Göre Özel Sınırlama Sebebi Bulunmayan Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması Sorunu ve Anayasa Mahkemesi Kararları”, Anayasa Hukuku Dergisi, Y. 2014, C. 3, S. 5.
- EKİNCİ, Ahmet, “Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvuru Kararlarında Mahkemeye Erişim Hakkı”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2014, C. 18, S. 3-4.
- EREN, Abdurrahman, Anayasa Hukuku Dersleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023.
- GÖZLER, Kemal, İnsan Hakları Hukuku, Ekin Yayınevi, Bursa, 2017.
- GÜNDÜZ, Ebru / GÜNDÜZ, Hakan, Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hükümün Denetlenmesini Talep Etme Hakkı, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 2022, C. 13, S. 49.

- GÜNDÜZ, Fatma Ebru, İdari Yaptırımların Zaman Bakımından Uygulanması, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 2007, C.8, S. 32.
- KAPLAN, Gürsel, İdari Yargılama Hukuku, 4. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.
- KARAKOÇ, Yusuf, “Anayasa Mahkemesi Kararlarının Yürürlüğe Girmesi ve Sonuçları”, Danıştay Başkanlığı, 138. Y. 2006.
- KÜÇÜK, Adnan, “Anayasa Mahkemesi Tarafından Verilen İptal Kararlarının Erken Açıklanmasına ve Yürürlüğün Ertelemesine Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y. 2013, S. 3.
- ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2023.
- PEKCANITEZ, Hakan, “Yargıtay Yönünden Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Değerlendirilmesi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2019, S. 144.
- SANCAKDAR, Oğuz, “İdari Yargıda İstinaf Sistemi Üzerine Düşünceler”, Danıştay ve İdari Yargı Günü 144. Yıl Sempozyumu, Ankara, 2012.
- SEVİNÇ, Ekin, İdari Yargılama Hukukunda Kanun Yoluna Başvuru Hakkının Anayasal Güvenceye Sahip Olması Bakımından Ele Alınması, AHBVÜHFD, Y. 2020, C. 24, S. 3.
- SÖYLER, Yasin/YILMAZ, Muhammet, Temyiz Kanun Yolunda Uygulanan Parasal Sınırın Her Yıl Artırılmasının Görülmekte Olan İdari Davalara Etkisi, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2021, C. 29, S. 3.
- TELLİ, Ali, “İstinaf Yolunda Olası Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu, Danıştay Yayınları, Y.148, Ankara, 2016.
- ULUSOY, Ali D., Yeni Türk İdare Hukuku, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2024.
- ÜSTÜN, Gül, “İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu Üzerine Bir Değerlendirme”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2016, C. 22, S. 2.
- YILDIRIM, Ramazan / ÇINARLI, Serkan / AZAK, Kerim, Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara, 2023.
- YILDIRIM, Ramazan, “Türkiye’de İstinaf Uygulamasının İdari Yargıya Etkileri”, Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu, Y. 147.
- YILDIZ, Hilal, “Mahkemeye Erişim Hakkı Kapsamında İdari Yargıda Parasal Sınırların Değerlendirilmesi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2023, S. 168.
- YILMAZ, Ejder, “Hukuk Davalarında Yasa yollarına Başvuru Hakkı ve Bu Hakkın Sınırlandırılmasının Yerindeliği Sorunu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 1988, S. 1.
- YILMAZ, Serdar, “İdari Yargıda Parasal Sınırların Konu ve Zaman Bakımından Uygulanması Sorunu”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2023, C. 4, S. 72, s. 1905-2006.

Kararlar**AIHM Kararları**

AIHM, 19/12/97, Brualla Gomez De La Torre v. İspanya, B. No: 155/1996/774/975.

AIHM, 27/11/12, Bayar ve Gürbüz v. Türkiye B. No: 37569/06.

AIHM, 19/12/1997, Brualla Gomez De La Torre v. İspanya, B. No: 155/1996/774/975.

AIHM, 13/9/11, Canbaz/Türkiye, B. No: 3564/06.

AIHM, 21/02/1975, Golder/Birleşik Krallık, B. No: 4451/70.

AYM Kararları

AYM, 20/1/1986, 1985/23 E. 1986/2 K.

AYM, 23/5/2001, 2001/232 E. 2001/89 K.

AYM, 23/7/2009, 2006/65 E. 2009/114 K.

AYM, 22/11/12, 2012/132 E. 2012/179 K.

AYM, 27/12/12, 2012/35 E. 2012/203 K.

AYM, 28/11/13, 2013/64 E. 2013/142 K.

AYM, 20/3/14, B. No: 2013/500.

AYM, 4/12/14, 2014/142 E. 2014/182 K.

AYM, 22/2/15, 2014/164 E. 2015/12 K.

AYM, 27/5/15, 2014/176 E. 2015/53 K.

AYM, 22/6/16, 2016/13 E. 2016/127 K.

AYM, 7/12/16, B. No. 2014/3907.

AYM, 28/03/18, 2017/120 E. 2018/33 K.

AYM, 27/12/18, 2018/71 E. 2018/118 K.

AYM, 10/10/19, B. No: 2016/6023.

AYM, 23/10/19, B. No. 2016/15514.

AYM, 15/9/20, B. No. 2017/38981.

AYM, 1/10/20, 2020/21 E. 2020/53 K.

AYM, 14/10/20, B. No: 2018/26178.

AYM, 20/10/20, B. No. 2018/20215.

AYM, 29/4/21, 2020/80 E. 2021/34 K.

AYM, 8/9/22, 2022/56 E. 2022/100 K.

AYM, 16/2/23, 2022/135 E. 2023/30 K.

AYM, 30/2/23, B. No: 2019/19988.

AYM, 26/7/23, 2023/36 E. 2023/142 K.

Danıştay Kararları

- D. 2D, 1/6/2005, 2004/1545 E. 2005/1886 K.
D. 3D, 6/11/86, 1986/1317 E. 1986/2155 K.
D. 3D, 26/11/19, 2019/7006 E. 2019/6587 K.
D. 4D, 6/4/2022, 2022/2418 E. 2022/2219 K.
D. 4D, 4/10/18, 2018/7388 E. 2018/8614 K.
D. 4D, 9/5/11, 2011/2546 E. 2011/3384 K.
D. 5D, 16/2/21, 2019/1655 E. 2021/309 K.
D. 6D, 19/9/19, 2019/16208 E. 2019/7717 K.
D. 6D, 23/2/23, 2023/565 E. 2023/1983 K.
D. 7D, 24/5/12, 2009/9279 E. 2012/2466 K.
D. 7D, 27/9/18, 2018/958 E. 2018/4050 K.
D. 7D, 4/10/19, 2019/3475 E. 2019/5248 K.
D. 8D, 30/3/10, 2008/6287 E. 2010/1548 K.
D.8D, 30/6/20, 2020/3346 E. 2020/2917 K.
D. 8D, 22/2/22, 2022/1069 E. 2022/1065 K.
D. 9D, 20.11.2019, 2019/6812 E. 2019/6040 K.
D. 10D, 21/10/19, 2019/10499 E. 2019/6955 K.
D. 10D, 28/5/20, 2020/1370 E. 2020/1413 K.
D. 10D, 12/10/20, 2020/4748 E. 2020/3610 K.
D. 10D, 9/9/21, 2021/3226 E. 2021/3994 K.
D. 12D, 11/4/22, 2021/4237 E. 2022/1701 K.
D. 13D, 2/10/19, 2019/3365 E. 2019/2915 K.
D. 13D, 10/9/20, 2020/2231 E. 2020/2039 K.
D. 13D, 29/12/21, 2022/880 E. 2022/1022 K.
D. 13D, 19/4/22, 2022/1818 E. 2022/1702 K.
D. 14D, 17/10/18, 2018/4601 E. 2018/6204 K.
D. 14D, 20/3/201, 2018/301 E. 2018/1686 K.
D. 15D, 6/12/17, 2017/3440 E. 2017/7231 K.
D. 15D, 3/4/18, 2018/748 E. 2018/3303 K.
D. İDDK, 30/10/13, E.2010/2292, 2013/3366 K.
D. VDDK, 10/6/2006, 2005/255 E. 2006/181 K.
D. VDDK, 29/5/13, 2013/8 E. 2013/227 K.

Bölge İdare Mahkemesi Kararları

Erzurum BİM, 3. İDD, 27/10/20, 2018/373 E. 2020/472 K.
İzmir BİM, 3. VDD, 10/9/20, 2020/626 E. 2020/918 K.
Ankara BİM 10. İDD, 22/12/17, 2017/716 E. 2017/1286 K.

Yargıtay Kararları

Y. HGK, 18/1/12, 2012/13701 E. 2012/6 K.
Y. HGK, 9/5/18, 2018/502 E. 2018/1049 K.
Y. HGK, 17/9/19, 2019/60 E. 2019/879 K.
Y. HGK, 5/4/22, 2020/56 E. 2022/438 K.
Y. 15HD, 21/1/21, 2020/1323 E. 2021/124 K.
Y. İBBGK, 13/4/18, 2016/2 E. 2018/4 K.
Y. 6HD, 10/5/23, 2022/1647 E. 2023/1756 K.
Y. 13CD, 11/6/12, 2012/2085 E. 2012/13705 K.
Y. 12CD, 13/6/13, 2013/11049 E. 2013/16111 K.
Y. 12CD, 14/6/13, 2013/8294 E. 2013/16324 K.